

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA SOCIÁLNÍ PRÁCE

SOCIÁLNÍ SLUŽBY PRO RODINY S DĚTMI V JIHMORAVSKÉM
KRAJI

Autor: Petra Fránková DiS.
Vedoucí práce: PhDr. Hana Pazlarová

Praha 2009

Obor: Sociální práce
Forma studia: denní
Akademický rok: 2007/2008
Vedoucí diplomové práce: PhDr. Hana Pazlarová
Oponent diplomové práce:
Datum obhájení:
Výsledek obhajoby:

P R O H L A Š U J I,

že jsem tuto diplomovou práci vypracovala zcela samostatně
a cituji v ní všechny prameny, které jsem použila.

V Praze, dne..... Podpis:

1 Obsah

1	Obsah	1
2	Úvod	2
3	Rodina a její variabilita	6
4	Rodinná politika	11
4.1	Cíle a koncepce rodinné politiky v České republice	12
5	Právní rámec problematiky	23
5.1	Mezinárodní smlouvy	23
5.1.1	Přehled mezinárodních dokumentů	27
5.2	Ústavní předpisy	29
5.3	Zákony ČR	29
5.3.1	Zákon o rodině	30
5.3.2	Trestní zákon	32
5.3.3	Sociálně právní ochrana dětí	33
6	Sociální služby pro rodiny s dětmi	40
6.1	Sanace rodiny	48
6.2	Kvalita sociálních služeb	51
6.3	Financování sociálních služeb	53
7	Analýza sociálních služeb pro rodiny s dětmi v Jihomoravském kraji	55
7.1	Sociodemografické ukazatele Jihomoravského kraje	57
7.1.1	Obecná charakteristika území Jihomoravského kraje	57
7.1.2	Počet a skladba obyvatelstva ¹	58
7.2	Přehled aktuálního stavu služeb pro rodiny s dětmi v Jihomoravském kraji ..	65
7.3	Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb JMK a jeho měst ²	69
7.4	Hodnocení současného stavu	74
8	Výzkumné šetření	75
8.1	Výzkumné šetření část 1.: Oddělení sociálně právní ochrany dětí	77
8.2	Výzkumné šetření část 2.: Nestátní neziskové organizace	83
8.3	Výstupy a závěry	89
8.3.1	Srovnání výsledků	89
8.3.2	Závěry a doporučení	93
9	Závěr	98
10	Použitá literatura a zdroje informací	100
11	Resumé	104
12	Summary	105
13	Přílohy	107
13.1	Příloha č.1 Seznam poskytovatelů služeb v Jihomoravském kraji	107
13.2	Příloha č.2 Struktura rozhovoru pro OSPOD	109
17.1	Příloha č.3 Struktura rozhovoru NNO	112
30.1	Příloha č.4: Přehled rodinných politik rok 1998	115

2 Úvod

Po roce 1989 změna politického režimu umožnila rozvoj mnoha nestátním neziskovým organizacím, jež poskytovaly také služby rodinám s dětmi. Do této doby byla péče o potřeby lidí i rodin v rukou státu a státem zřizovaných organizací. Důraz byl kladen zejména na institucionalizovanou výchovu a péči a podpora rodiny v problematické situaci byla minimální. Se změnou režimu tak přišla i změna postojů a názorů, jednou z nich byl odklon od zmiňované institucionální výchovy a péče zpět k výchově v rodině, avšak v praxi tato změna probíhá mnohem pomaleji. Nestátní neziskové organizace sice poskytují služby rodinám s dětmi, ale jejich rozvoj je nesystematický a nekoordinovaný, dlouho chybí nejen jejich právní zakotvení, ale nebyly ani metodiky práce a případné kontrolní mechanismy. Nejsložitější je situace zejména v oblasti poskytování služeb rodinám v krizi či multiproblémovým rodinám, které se dostávají do agendy odborů sociálně právní ochrany dětí, jež v této věci zastupují stát. V této oblasti se způsoby práce sociálních pracovníků příliš nezměnily, navazují na zastaralé principy a postupy, jež stále upřednostňují ústavní výchovu. Česká republika byla několikrát kritizována mezinárodními organizacemi za vysoké počty dětí v ústavní péči.

Největší změnou v rozvoji sociálních služeb bylo nedávné schválení zákona o sociálních službách a navazujících prováděcích předpisů. Nový zákon přinesl do této problematiky jasná pravidla a povinnosti, které musí

zúčastněné subjekty plnit. Jednou ze zásadních povinností je dle mého názoru povinnost krajů vytvářet komunitní plány sociálních služeb, což přináší do jejich rozvoje větší systematičnost, a povinnost naplňovat standardy sociálních služeb, čímž je uživatelům lépe zaručena kvalita poskytovaných služeb. Přestože zákon již vešel v platnost v roce 2007, výrazné zlepšení v oblasti poskytování sociálních služeb rodinám s dětmi nenastalo, v tomto případě nelze totiž očekávat výraznou iniciativu směrem od rodin, ale je nutná spíše směrem od zadavatelů a poskytovatelů služeb. Další překážkou je náročnost poskytování takových služeb, zejména zabezpečení kvalifikovaných zaměstnanců pro práci s ohroženými rodinami.

Ve své práci jsem se zaměřila na analýzu služeb pro rodiny s dětmi v jednom z regionů České republiky, v Jihomoravském kraji, s důrazem na služby pro ohrožené rodiny a rodiny v krizi. Hlavním opěrným bodem mé práce je zákon o sociálních službách. Cílem mé práce je zhodnotit současnou situaci v poskytování sociálních služeb cílové skupině rodin s dětmi v daném regionu.

Diplomová práce je rozdělena do dvou základních částí, teoretické a praktické. Smyslem první části je čtenáře seznámit s teoretickými východisky, jež se týkají sociálních služeb a rodin s dětmi. Tato část není jen výčtem definic uvedených pojmů, ale především souhrnným vhledem do základních souvislostí problematiky zavádění a poskytování sociálních služeb rodinám s dětmi. První kapitola se zabývá rodinou v jejích kulturních a

historických kontextech a stručnou charakteristikou současné „české rodiny“. Následující kapitola popisuje smysl a záměry rodinné politiky a její vliv na rodinné chování. Její součástí je i podkapitola věnující se dokumentům, které připravila vláda české republiky, a jejichž cílem je podpora rodiny. Další podstatnou částí práce je kapitola seznamující čtenáře s právním rámcem problematiky, popisuje všechny důležité právní dokumenty, jež se týkají rodiny a dětí, a to jak mezinárodní, které Česká republika ratifikovala a jsou pro ni závazné, tak zákony a ústavní předpisy České republiky. Do této kapitoly není zařazen zákon o sociálních službách, který je rozveden v následující části, která podrobně popisuje všechny služby pro rodiny s dětmi, jež jsou ukotveny v tomto zákoně.

Praktická část má tři základní kapitoly, v první z nich analyzují současnou nabídku sociálních služeb pro rodiny s dětmi v Jihomoravském kraji, součástí je i nezbytná demografická analýza, která vychází ze statistických údajů Českého statistického úřadu a analýza Střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji z pohledu rodin s dětmi. Následující kapitola popisuje výstupy z vlastního šetření, jež se zabývá sociálními službami v Jihomoravském kraji z pohledu zaměstnanců oddělení sociálně právní ochrany a v druhé části z pohledu zástupců nestátních neziskových organizací zastoupených v kraji. Závěrečná část pak srovnává výstupy z jednotlivých šetření mezi sebou a s plány Jihomoravského kraje na rozvoj služeb. Výstupem je vytyčení zásadních problémů a návrhy na jejich řešení.

Za podporu a spolupráci chci poděkovat všem respondentům, kteří mi věnovali nejen svůj čas, ale i cenné informace a zkušenosti. Dále chci poděkovat Janu Láskovi za cenné připomínky a Haně Pazlarové za vedení a připomínkování mé práce. Celé své rodině pak děkuji za velkou trpělivost a podporu.

3 Rodina a její variabilita

Cílem této kapitoly je vymezení pojmu rodina a jeho zasazení do kulturních a historických kontextů. Avšak univerzální vymezení pojmu rodina neexistuje, jeho interpretace se mění v průběhu historie, napříč různými státy i napříč vědeckými obory. Nejednoznačné je i vymezení tohoto pojmu v rámci Evropy, kde existují velké kulturní odlišnosti ve formách rodinného uspořádání, výrazný vliv na ně má např. migrace a historické souvislosti.

Z pohledu zákonů České republiky je za rodinu považována nukleární rodina, soužití rodičů a dětí, případně je rodina totožná s domácností.

V tradičním pojetí se jedná o skupinu lidí spojených příbuzenskými pouty, buď pokrevními nebo spojenými na základě právního svazku, sňatkem nebo adopcí. V širším pojetí jde o skupinu spojenou na základě vzájemné náklonnosti (Matoušek 2003). Tradiční svazek manželský je v dnešní době často nahrazován volnějším svazkem partnerským, počet společně žijících nesezdaných párů s dětmi v posledních letech i v České republice vzrůstá.

Každá doba i kultura přizpůsobuje rodinu a její formu svým potřebám a tradicím. Rodina je však vždy nejmenší sociální jednotkou všech známých společností (Matoušek 2003).

Na evropském kontinentu se během tisíciletí vystřídalo několik různých rodinných a společenských uspořádání.

V období neolitu 10-8 tis. př.n.l v oblasti středozeší vzniká usedlá zemědělská kultura zvaná neolitická, která byla postavena na ženských hodnotách (Maria Gimbutasová in. Matoušek 2003). Kult ženy byl všudypřítomný, tato společnost fungovala bez větších rozdílů a válek. Tuto kulturu vytlačila kultura mužská, válečnická, zaměřená na výkon. Lze ji nazvat kulturou levé mozkové hemisféry (Matoušek 2003). Ve stejné době se postupně utváří státní zřízení. Můžeme říci, že od této doby vůdčí postavení muže ve společnosti zůstalo zachováno.

Rodina, oikos, v pojetí společnosti starého Řecka představovala nejen rodiče a děti, případně příbuzenské vztahy, ale i domácnost s lidmi, domem, domácími zvířaty, ale také otroky. Muž byl svobodným občanem, žena mu byla podřízena. Čerstvě narozené dítě nemělo hodnotu, bylo uznáno až 10. den po porodu, kdy dostalo jméno. Děti nedonošené, postižené, ale i nadbytečné se odkládaly a pokud se jich nikdo neujal, zemřely. Změnu ve vztahu k ženám přinesl starý Řím. Ženy již mohly pracovat, mít svůj majetek a objevily se i v politice.

V raném středověku Slované do Evropy přinášejí mnohoženství, základem společnosti byla velká rozvětvená rodina. S příchodem křesťanství je opět mnohoženství zakázáno a rodina je svázána vztahy mezi širokým příbuzenstvím. I v tomto období není vztah k dětem nijak vřelý. Děti byly odesílány velmi brzy do služby či internátních škol nebo také odkládány do nalezinců. Rodinné chování se lišilo podle stavů. Jinak se také chovali lidé na vesnicích, kde se živili zejména zemědělstvím, a jinak

ve městech. Na vesnicích se muži ženili velmi brzy, aby zabezpečili další pracovní síly, naproti tomu muži ve městech sňatek odkládali do doby svého materiálního zajištění (Matoušek 2003). Láska k manželství nadále nepatřila a sňatky byly účelově domlouvány rodiči.

Velké změny v rodinném chování přinesla průmyslová revoluce, rodina přestává být výrobní jednotkou. Práce se z domácnosti přenesla do továren. Otec, živitel rodiny, je v rodině často nepřítomen a jeho postavení se začíná pomalu oslabovat. Další velké změny přináší také zavedení povinné školní docházky a postupné zrovnoprávňování žen. Rodiny se stěhují do měst a začínají být zaměstnány také ženy. Sňatek již není účelový, ale snoubenci se berou z lásky. Do té doby byla láska v manželství považována za nevhodnou. Stabilita rodiny závisí na citech mezi manželi, je tedy velmi zranitelná. Změny nastaly i v dalších oblastech rodinného chování, projevuje se např. výrazná tendence omezovat počet dětí v rodině a odkládat sňatky a rození dětí na pozdější dobu (Matoušek 2003). Pro rodiče již není nutné zajišťovat se na stáří velkým počtem potomků, tuto ochrannou funkci rodiny na sebe přebírá stát, případně zaměstnavatel a člověk sám např. pojištěním. Společenské změny dynamičtěji probíhají ve městech než na vesnicích, kde se lidé většinou živí zemědělstvím a kde ke změnám dochází výrazně pomaleji.

Sullerotová (1998) zmiňuje, že rozpadávající se rodina se znovu semkla a zorganizovala v dobách druhé světové války. Venkovské rodiny mají situaci jednodušší, a tak se lidé z měst zase na krátký čas stěhují zpět na venkov. Mnohé

z rodin byly rozděleny, zavražděny. Zejména v poválečném období, které přineslo velkou bídu, se rodina opět stala pevným základem a upevnila vztahy mezi svými členy. Následný vývoj rodinného chování se lišil mezi západní a východní Evropou. Vývoj rodin v zemích východní Evropy byl ovlivněn nedemokratickým politickým režimem, jenž v těchto zemích vládl. Výrazným rysem byla institucinalizace výchovy, plná zaměstnanost, včetně žen, uměle zvýšená vysoká porodnost zpřísněním podmínek potratů v ČR v 70. letech.

Postupem času s přibýváním blahobytu se z rodiny stává "spotřební jednotka". Některé ze svých funkcí rodina přenechává státu, nadále však plní funkci reprodukční, výchovnou, zejména vůči malým dětem, uspokojuje citové potřeby jejích členů, je místem přerozdělování ekonomických hodnot, místem konzumu, ale i rekreace, je tedy nadále nenahraditelnou institucí (Matoušek 2003).

Velké změny v rodinném chování v České republice nastaly v období po revoluci v roce 1989. Podle demografických ukazatelů lze vysledovat, že v období 90. let 20. století se výrazně zvýšil počet rozvodů, kromě rozvodovosti stoupá také počet dětí narozených mimo manželství, vzrostl počet potratů a zejména výrazně poklesla porodnost. Hodnota porodnosti v České republice se dostala na své historické minimum v roce 1999. Index porodnosti ČR byl ve srovnání s dalšími zeměmi Evropy nejnižší. Česká rodina se tak velmi rychle vyrovnala rodinnému chování v západních zemích.

Dnešní rodinu tzv. západního typu lze charakterizovat

několika společnými rysy. Je ale důležité zmínit, že variabilita rodinného uspořádání je velká a jedná se tedy o popis výrazně zjednodušující. Mezi hlavní charakteristické rysy patří výrazně oslabená role muže v rodině a jeho častá praktická nebo úplná nepřítomnost v rodině. Do popředí se dostávají individuální zájmy jednotlivých členů rodiny před zájmy rodinnými. Výrazně se také projevuje pokles prestiže manželství v poklesu sňatečnosti. Za ideální jsou tradičně pokládány dvě děti v rodině, přesto má velké množství párů pouze jedno dítě. Dalším dlouhodobým trendem je posouvání věkové hranice, kdy partneři vstupují do manželství a rodiče plánují děti, do doby, kdy oba partneři ukončili vzdělání a započali pracovní kariéry (Matoušek 2003). Mezi pozitivní změny lze zařadit odklon od institucionalizované výchovy malých dětí k výchově v rodině. Dnešní matky, počet otců na rodičovské dovolené je nepatrný, zůstávají se svými dětmi v domácnosti nejčastěji do tří let jejich věku. Oslabení funkcí současné rodiny přináší velké množství negativních důsledků nejen na děti a rodiče, ale také na společnost. Dle některých autorů se současná rodina nachází v období změn, kdy mění formy svého uspořádání. Stát ovlivňuje rodinné chování rodinnou politikou, jejímž cílem je podpora rodiny a také změna rodinného chování, např. zvýšení porodnosti.

4 Rodinná politika

Rodinná politika je významnou součástí sociální politiky státní, její pojetí se i v rámci evropských států výrazně liší. Cílem státní sociální politiky je především realizace nezadatelných lidských práv, jež jsou deklarovány mezinárodními úmluvami, v České republice pak Listinou základních práv a svobod, jež je součástí ústavního pořádku. Státní sociální politika je směřována především k sociální ochraně občanů. Do rodinné politiky lze zahrnout všechna komplexní opatření podporující rodinu, soustřeďuje se zejména na mateřství, rodičovství a rodinu, výchovu a výživu dětí, ochranu dětí a žen, podporu při ztrátě živitele. Cíle rodinných politik jednotlivých států se liší podle toho, jaký princip v politice převládá. Rozeznáváme princip občanský, korporativní, solidární a liberální. Sociální událostí, kterou řeší rodinná politika, není samotné rodičovství a mateřství, ale potřeby, jež z tohoto důvodu rodině vznikly. Sociální služby pro rodiny s dětmi jsou jedním z nástrojů, kterými se realizují politické cíle a záměry. Cíle sociální politiky jsou deklarovány sociálním programem nebo sociálním plánem, plán stanovuje konkrétní postupy a způsoby realizace jednotlivých stanovených cílů (Tomeš 2001). Přehled rodinných politik jednotlivých států uvádím v příloze.

V následující podkapitole uvádím a popisuji jednotlivé plány a koncepce rodinné politiky realizované v rámci České republiky.

4.1 Cíle a koncepce rodinné politiky v České republice

Cíle a koncepce rodinné politiky vlády České republiky jsou prezentovány v několika důležitých dokumentech, jež jsou výsledkem práce jednotlivých ministerstev, v oblasti rodinné politiky zejména Ministerstva práce a sociálních věcí. Tyto dokumenty stanovují jednotlivé priority, jimiž se ministerstva a vláda chtějí zabývat v následujícím období a také předkládají navrhovaná řešení stanovených problémů. Koordinátorem rodinné politiky v České republice je odbor rodinné politiky a sociálních věcí Ministerstva práce a sociálních věcí. Na splnění daných cílů spolupracují také Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo financí a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rodinná politika České republiky je realizována řadou dalších opatření, nástrojů a postupů, ale vzhledem k cíli mé práce, tedy analýze sociálních služeb pro rodiny s dětmi v Jihomoravském kraji, popisují v následujících odstavcích jen ty, které jsou zásadní s ohledem na cílovou skupinu rodin s dětmi.

Národní koncepce rodinné politiky (<http://www.mpsv.cz>) byla schválena vládou České republiky v říjnu 2005. V preambuli koncepce je konstatován fakt, že česká rodina slábne a následně je zde jasně vyzdvihována její důležitost v rámci společnosti a pro společnost. Rodina je oslabována nejen působením mnoha protirodinných tlaků, které jsou na ni v posledních desetiletích vyvíjeny, ale také změnami, které nastaly v pojetí role muže a ženy, zejména role muže jako živitele rodiny dle tvůrců koncepce. Oslabování rodiny je znatelné mimo jiné z vysoké úrovně rozvodovosti a

vysokého podílu neúplných rodin s dětmi v České republice. Za hlavní příčinu oslabení rodiny jsou považovány zejména tyto důvody: změna společenského klimatu po změně společenského uspořádání, problematické slučování rolí rodinných a profesních, nízká nabídka služeb pro rodiny a malá podpora bydlení mladých.

Kompletní a účinná politika na podporu rodiny podle koncepce vychází z přesvědčení, že péče o děti a jejich výchova není jen soukromou záležitostí rodiny, ale také významnou součástí rozvoje společnosti. Pomoc státu rodinám je tedy chápána jako důležitá investice do budoucnosti. Cílem je změna postavení rodiny ve společnosti a zvyšování její hodnoty ve společnosti, podpora rodin s nezaopatřenými dětmi a podpora a pomoc rodinám v nepříznivé situaci. Přílohou Národní koncepce rodinné politiky je Národní zpráva o rodině, jež analyzuje současnou situaci rodin v ČR a legislativní a institucionální zajištění podpory rodinám v České republice. Globálním cílem rodinné politiky je stanovená celková prorodinná atmosféra v naší společnosti.

Odvozené obecné cíle podle koncepce:

- Posunout vytváření všestranně příznivých podmínek pro rodinu do centra trvalé pozornosti politické i správní reprezentace země.
- Posilovat vědomí hodnoty rodiny a vlastní odpovědnosti za její funkčnost a stabilitu především u dnešní mladé generace a následujících generací, mimo jiné podporou výchovy k partnerství, manželství a rodičovství.
- Posilovat ekonomickou a sociální suverenitu rodin a

jejích členů na trhu práce prostřednictvím daňového systému a systému sociálního zabezpečení (s důrazem na služby pro rodiny) tak, aby byla schopna plnit svoji úlohu ve všech obdobích svého vývojového cyklu a vůči všem svým členům.

- Koncipovat a rozvíjet rodinnou politiku jako dlouhodobou celospolečenskou aktivitu koordinovanou veřejnou správou za účasti občanského sektoru, komerčního sektoru, odborníků, médií a široké občanské veřejnosti.
- Podpořit koncipování účinné rodinné politiky rozvíjením výzkumu poskytujícího dostatek poznatků o aktuálních a perspektivních potřebách rodin a vhodných způsobech jejich uspokojování.

Odvozené specifické cíle dle koncepce:

- Koncipovat rodinnou politiku tak, aby rodiny mohly mít tolik dětí, kolik si přejí, a v době, kterou si zvolí.
- Minimalizovat handicapy dětí vyrůstajících v ekonomicky a sociálně oslabených či neúplných rodinách podpůrnými opatřeními tak, aby se jejich životní šance v oblasti vzdělávání, uplatnění na trhu práce a ve společnosti jen minimálně odlišovaly od jejich vrstevníků, kteří vyrůstají v ekonomicky i sociálně silných rodinách.
- Vytvářet rodičům vhodné podmínky pro skloubení nároků trhu práce s nároky péče nezaopatřené děti a nesoběstačné členy rodiny.

Koncepce dále stanovuje obecné zásady pro realizaci stanovených cílů a v další části pak popisuje podrobně

jednotlivé cíle, analyzuje současný stav dané problematiky, následně stanovuje konkrétní cíle na zlepšení současného stavu a navrhuje opatření, na něž je v oblasti rodinné politiky potřeba se soustředit. Součástí je i stanovení odpovědnosti za realizaci jednotlivých opatření.

Obecné zásady pro realizaci cílů dle koncepce:

- Politická a správní reprezentace země přijme za svá východiska realizace rodinné politiky, tj. její prioritní charakter, dlouhodobost, otevřenost a celospolečenskou průřezovost.
- Národní koncepce rodinné politiky otevře prostor pro co nejlepší reprezentaci diferencovaných zájmů rodin v přípravě a realizaci rodinné politiky.
- Rodinná politika využije prostoru, vytvářeného rámcem politik Evropské unie především v oblasti rovných příležitostí, sociálního začleňování a zaměstnanosti tak, aby inspirována a poučena zahraničními přístupy a zkušenostmi účinně reagovala na specifické problémy českých rodin.
- Rodinná politika bude sladována s ostatními relevantními politikami, především s politikou sociálního začleňování, hospodářskou politikou, politikou zaměstnanosti, vzdělávací politikou, bytovou politikou, zdravotní politikou a politikou sociálního zabezpečení tak, aby byly posilovány vzájemné synergické pozitivní efekty a omezeny negativní vedlejší efekty jiných politik na rodinu.
- Národní koncepce rodinné politiky bude podporovat iniciativy vedoucí k podpoře rodiny na úrovni jednotlivých resortů, krajů, obcí, zařízení, služeb,

organizací občanského sektoru, podniků aj.

- Národní koncepce rodinné politiky bude reflektovat společenské změny v dlouhodobém horizontu a reagovat na ně, obsahovat jasně stanovené a kontrolovatelné cíle. Na základě koncepce budou vyčleňovány odpovídající zdroje a určována odpovědnost jednotlivých aktérů.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí převezme úlohu koordinace koncipování a realizace rodinné politiky, včetně průběžného hodnocení dosahovaných výsledků a vytvoří pro její plnění odpovídající realizační podmínky. Za účelem výše uvedeného bude zpřesněno a přehodnoceno rozdělení kompetencí mezi ústředními orgány státní správy.
- Prioritní charakter rodinné politiky se promítne do každoroční aktualizace její koncepce spojené s odbornou konferencí o rodinné politice a návazným tematickým zasedáním vlády.
- Národní koncepce rodinné politiky se skládá z obecné části, vyjadřující její základní orientaci, z části speciální, obsahující soubor inspirací, orientací a doporučení, a z části realizační, obsahující konkrétní cíle, vymezující konkrétní odpovědnost a termíny realizace jednotlivých realizačních opatření v časovém horizontu do její další aktualizace.

Velkým pozitivem této koncepce je důraz na celospolečenský konsenzus, meziresortní spolupráci i spolupráci všech zúčastněných subjektů. Vzhledem k tomu, že stanovené cíle nelze realizovat v krátkém časovém úseku, je takový konsenzus nezbytný. Další pozitivum vidím

v orientaci cílů na změnu podmínek pro rodiny s dětmi, zejména možností, které bude moci rodina využít, rodina tak může svobodně rozhodovat o sobě samé.

Akční plán na podporu rodin s dětmi pro období 2006–2009 (<http://www.mpsv.cz>) vychází z národní koncepce rodinné politiky schválené v říjnu 2005. Tento plán je cíleně zaměřen na podporu rodin s dětmi. Konkrétní zaměření tohoto plánu je zvoleno s ohledem na demografický vývoj v České republice a nutnost podporovat rodinu jako prostor výchovy a formování osobnosti člověka, resp. budoucí generace.

Splnění stanovených cílů je považováno za nezbytné pro podporu rodin s dětmi. Mezi tyto cíle podle akčního plánu patří:

- Rozvoj sítě služeb na podporu fungující rodiny
- Komplexní koncepce rozvoje služeb na podporu fungující rodiny
- Program podpory a posilování rodičovských kompetencí rodičovství
- Rozvoj spolupráce státu a nestátních neziskových organizací v oblasti podpory rodiny
- Zajištění péče o děti z hlediska slučitelnosti rodinných a profesních rolí
- Vytváření příznivých podmínek k slučitelnosti profesních a rodinných rolí v zaměstnavatelské sféře
- Angažované otcovství
- Koncepční zajištění rodinné politiky na úrovni obcí a krajů
- Institucionální zajištění rodinné politiky na úrovni

obcí a krajů

- Finanční zajištění rodinné politiky na úrovni obcí a krajů
- Rozvoj partnerství všech aktérů rodinné politiky na úrovni obcí a krajů
- Efektivnější daňová podpora rodin s dětmi
- Efektivnější podpora mateřství a rodičovství v systému sociálního zabezpečení
- Vytváření příznivých materiálních podmínek pro rodiny s dětmi

Uvedené cíle jsou v plánu rozděleny do čtyř skupin: aktivity na podporu rodiny, slučitelnost profesních a rodinných rolí, rodinná politika na úrovni samosprávných celků a finanční podpora rodin s dětmi. Plán dále rozvádí, jakými činnostmi bude dosaženo vytyčených cílů a kdo je odpovědný za tuto práci. Také předem stanovuje výstupy, jež by z daných činností měly vzniknout.

Od roku 2005, kdy byly Národní koncepce rodinné politiky a Národní akční plán na podporu rodin s dětmi schváleny, došlo k mnoha zejména legislativním změnám, jež naplňují alespoň částečně cíle stanovené těmito dokumenty. Rodinná politika má promyšlenější koncepci a je systematičtější. Pozitivní je zejména krok směrem k větší zodpovědnosti rodičů a nárůst možností jejich volby. Hlavní změnu přineslo zejména schválení Zákona o sociálních službách, jež vešel v platnost 1.1.2007, jenž umožňuje realizaci cíle rozvoje služeb sociálních služeb pro rodiny s dětmi, lepší spolupráci nestátních organizací a státu a zvětšuje kompetence krajů a obcí v této věci. Další významnou změnu

přinesly reformy ve státní sociální podpoře, jež vešly v platnost také 1.1.2007, které upravily výši rodičovského příspěvku poskytovaného v období péče o malé dítě do tří skupin podle doby pobírání této dávky. Rodiče tak mají možnost větší volby a lepší možnost sladit profesní a rodičovskou roli. Od 1.1.2009 změna v sociálním pojištění zrovnoprávňuje otce, který již může nastoupit na mateřskou dovolenou, a to od 7. týdne po porodu, a zvyšuje horní hranici poskytované peněžitě podpory v mateřství, čímž významně snižuje finanční propad rodiny po narození dítěte. Za další podstatnou změnu považují povinnost zaměstnavatelů přizpůsobit, je-li to možné, pracovní dobu zaměstnanci pečujícímu o děti, přesto je v České republice stále možnosti zkrácených úvazků velmi málo využíváno.

Dne 19.1.2009 vláda schválila návrh opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti – základní principy, jde o další dokument týkající se rodin s dětmi. Na tomto materiálu pracovala meziresortní koordinační skupina, zastoupeny byly ministerstva podílející se na sociálně právní ochraně a zástupci samosprávních celků, koordinovaná Ministerstvem práce a sociálních věcí. Cílem dokumentu je nastolení společných postupů v této oblasti. Tento dokument stanovuje základní výchozí hlediska a navrhuje opatření k dosažení stanovených cílů.

Výchozí hlediska návrhu opatření:

- Orgán sociálně právní ochrany dětí (OSPOD) jako činitel prevence, podpory a pomoci, ne obávaný represivní orgán

- Pracovníci OSPOD a dalších subjektů péče o ohrožené děti pracují v terénu, tedy v přirozeném prostředí rodiny.
- Efektivita je v prevenci a spolupráci.
- Podpora lidí pracujících s ohroženými dětmi zaručí dobrou a kvalitní práci s ohroženými dětmi, zejména vzdělávání, supervize a další.
- Dítě má vyrůstat v biologické rodině, ústavní výchova je nejzazší alternativou a dočasným řešením.
- Dítě má právo se účastnit rozhodování o své osobě a má právo vyjádřit svůj názor.

Navrhovaná opatření:

- Sjednotit všechny postupy v práci s ohroženými dětmi
- Vytvořit multidisciplinární týmy, klíčovým pracovníkem má být pracovník OSPOD.
- Dostupná síť služeb pro rodiny s dětmi garantovaná státem
- S rodinou je sestaven vždy individuální plán práce.
- Komunitní plánování jako efektivní způsob propojení služeb a zajištění jejich financování
- Důraz na prevenci a preference pěstounské péče
- Sanace rodiny jako první volba v práci s rodinou v krizi
- Umístění dítěte mimo rodinu jako přechodné řešení, garance možného kontaktu s rodiči, pokud není pro dítě ohrožující.
- Změna příslušných zákonů
- Investice do systému péče o ohrožené děti
- Vytvořit koncept sociálního bydlení

- Nové vymezení sociální práce zaměstnanců OSPOD jako pracovníků terénních, případně koordinátorů sociálně právní ochrany
- Zajištění vzdělávání a supervize v oblasti sociálně právní ochrany všem, kteří se systému účastní.
- Zpracování standardů péče o ohrožené děti

Na tento materiál má navázat Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému o ohrožené děti.

Cíle rodinné politiky jsou realizovány také pomocí komunitního plánování krajů a obcí, zejména plánování rozvoje sociálních služeb pro rodiny s dětmi se dané cílové skupiny nejvíce dotýká. Komunitní plánování je dle Matouška (2007) postup práce, jež zjišťuje potřeby obyvatel v dané oblasti a porovnává je s místními zdroji, tedy nejprve existujícími organizacemi a možnostmi jejich rozvoje, ale také finančními zdroji. Komunitního plánování by se měli účastnit zástupci tří subjektů, uživatelé služeb, poskytovatelé služeb a zadavatelé služeb, jimiž se myslí zástupci správy obcí a krajů. Důležitým bodem je také pravidelné informování veřejnosti o výsledcích tohoto plánování k připomínkování. Procesu komunitního plánování se tak účastní všechny dotčené strany, tento proces je otevřený a jeho výsledky jsou pravidelně aktualizovány. Potřeba sociálních služeb je zjišťována pomocí několika nástrojů, patří mezi ně výzkumné zjišťování potřeb mezi obyvateli, např. pomocí dotazníků, ale hlavně sociálně demografická analýza, která umožňuje odhadovat podle vývoje počtu obyvatel v různých skupinách potřebu jednotlivých služeb. Výsledkem komunitního plánování jsou zpravidla

strategické plány rozvoje sociálních služeb pro daný region. Ze zákona jsou povinni vytvářet komunitní plány rozvoje služeb pouze kraje, obcím tento zákon o sociálních službách komunitní plánování pouze doporučuje. Plány Jihomoravského kraje ve vztahu k rodinám s dětmi budou podrobně popsány v kapitole 6. Podobné plánování rozvoje by mělo být i součástí práce organizací poskytujících sociální služby.

5 Právní rámec problematiky

V následujících odstavcích stručně popisují nejdůležitější právní předpisy, jež se týkají rodiny a zejména dětí, jež jsou v České republice závazné. Kapitola je rozdělena do tří částí podle právní závaznosti.

5.1 Mezinárodní smlouvy

Ratifikované mezinárodní smlouvy jsou zakotveny v článku 10 Ústavy České republiky a dle něj jsou pro Českou republiku závazné a mají přednost před zákonem, pokud se tedy neshodují, použije se mezinárodní smlouva.

Mezinárodní ochrana práv dítěte se poprvé začala projednávat na počátku 20. století, iniciátory byly nevládní mezinárodní organizace a vznikající mezinárodní mezivládní organizace. První z uzavřených smluv upravovaly potlačení obchodu s dětmi, hlavně děvčaty. Další práva dětí začala řešit Mezinárodní organizace práce (ILO) již v roce 1919. Cílem bylo stanovit nejnižší věk umožňující přijetí dítěte do práce a později také omezení noční práce dětí a povinná lékařská vyšetření. Tyto smlouvy vyhověly zájmům zaměstnavatelů a připustily práci dětí již ve věku 12-13 let. Posléze vznikají nové mezinárodní organizace, které se soustřeďují na ochranu dětí, zejména Americký ústav pro ochranu dětí a Mezinárodní unie pomoci dětem (UISE), jež se soustředila na získávání prostředků na pomoc dětem ze zemí postižených válečným konfliktem.

V roce 1923 UISE zpracovala dokument Deklarace práv dítěte, který byl projednán na shromáždění Společnosti národů a je znám pod názvem Ženevská deklarace práv dítěte.

Tento dokument má pouze doporučující charakter a není pro státy závazným dokumentem. Přesto lze říci, že se jedná o převratný dokument v oblasti práv dětí. Jeho obsahem jsou všechna základní práva dítěte. Mnohé státy na základě deklarace začaly implementovat práva dětí do svých zákonů. Tento dokument byl nadčasový a byl základem k přijetí dalších dokumentů o právech dítěte.

Dalším přelomovým obdobím v tvorbě dokumentů o lidských právech bylo poválečné období, kdy nepříznivé zkušenosti z porušování lidských práv za války vedly k popsání lidských práv v Chartě Organizace spojených národů (OSN). V návaznosti na ni vzniká Všeobecná deklarace lidských práv v roce 1948. Deklarace přiznává všechna základní práva člověku a neopomíjí ani děti. V návaznosti na deklaraci a na neblahé zkušenosti z války, kdy se prokázalo, že děti jsou nejzranitelnější skupinou občanů, je sepsána Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války, jež zaručuje dětem právo zvláštní ochrany. Ze stejných důvodů byla v roce 1953 založena nová agentura OSN na podporu dětí, tento fond se později přejmenoval na Dětský fond OSN (UNICEF). Dodnes je tento fond v oblasti ochrany dětí jednou z nejdůležitějších světových organizací.

Na půdě OSN byl vypracován a Valným shromážděním přijat další přelomový dokument v oblasti práv dítěte Deklarace práv dítěte, jež návázala na Ženevskou deklaraci práv dítěte, její obsah rozšířila a prohloubila. Práva přiznaná dítěti jsou v tomto dokumentu přesněji a precizněji formulována (Jílek 1990). Průlomová je antidiskriminační klauzule deklarace, jež přiznává práva všem dětem bez

ohledu na národnost, rasu, pohlaví, jazyk, náboženství, ale i občanství nebo postavení rodiny. Zásadou je rovné postavení všech dětí bez rozdílu. Další zásadou je, že zájem dítěte je prvořadý. Třetí zásadou je právo dítěte na jméno a státní občanství. Čtvrtá pak zaručuje dítěti právo na výživu, lékařskou péči, bydlení a zotavení. Znevýhodněné děti pak dle deklarace mají mít zvláštní ochranu a právo na bezplatné vzdělání nejnižšího stupně a další základní práva. V roce 1966 pak byly přijaty dva mezinárodní pakty (Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (1966) Mezinárodní pakt o hospodářských, kulturních a sociálních právech (1966)) a oba zahrnují všechna práva lidí včetně práv dítěte.

Dalším dokumentem v oblasti práv dětí byla Úmluva o právech dítěte, jež byla schválena Valným shromážděním OSN. Byla přijata v roce 1989 a lze říci, že je odrazem naléhavé potřeby sjednotit systém mezinárodní ochrany práv dětí (Jílek 1990).

Úmluva o právech dítěte byla přijata v roce 1991 Federálním shromážděním České republiky a stala se tak součástí právního pořádku České republiky. Má tři části, preambuli, hmotně-právní normy a procesní pravidla. Úmluva o právech dítěte (č.104/1991 Sb.) rozděluje práva dítěte do čtyř základních kategorií. Patří mezi ně práva na přežití, na rozvoj, ochranná práva a práva participační.

Mezi práva na přežití patří zejména vrozené právo dítěte na život a rozvoj. Dále lze mezi tato práva zařadit právo dítěte na zajištění zdravotního stavu nejvýše dosažitelné

úrovně a využívání rehabilitačních a léčebných ústavů, také právo na životní úroveň nezbytnou pro tělesný, psychický, duchovní, mravní a sociální rozvoj.

Za práva na rozvoj považujeme právo k přístupu k informacím, právo na vzdělání, na svobodu myšlení, svědomí a náboženství. Dále sem patří právo na výchovu, jež má směřovat k rozvoji osobnosti, nadání, rozumových i fyzických schopností. Do této skupiny patří také právo na odpočinek a volný čas.

Ochranná práva zahrnují obecně poskytnutí ochrany před porušením všech práv dítěte uvedených v úmluvě, dále i ochranu před vykořisťováním a krutostí, ochranu před zneužitím justice a trestního práva, ochranu před všemi formami sexuálního zneužívání. Mezi těmito právy je také zákaz obchodování s dětmi s narkotickými a psychotropními látkami. V tomto rámci je zvláště věnována pozornost právu dítěte na život v rodině se svými rodiči. Zvláštní ochranu pak úmluva zaručuje dětem handicapovaným, bez rodiny a dětem se statutem uprchlíka.

Poslední skupina práv je označena jako participační práva a lze rozdělit do dvou částí. První zabezpečuje právo dítěti svobodně vyjadřovat vlastní názor ve věcech, jež se týkají jeho osoby a druhá zaručuje dítěti právo aktivní účasti ve společnosti, realizaci jeho práv na svobodu sdružování a shromažďování.

Další části úmluvy řeší procesní pravidla zavádění práv dítěte do praktického života a kontrolní mechanismy

implementace tohoto dokumentu do praxe v jednotlivých státech.

Méně známá Evropská úmluva o výkonu práv dětí (publikována pod č. 54/2001 Sb.m.s.) byla přijata 25. 1. 1996 ve Štrasburku na půdě Rady Evropy, v platnost vstoupila 1. 7. 2000. Podepsalo ji 24 států, z toho zatím 11 ji ratifikovalo, Česká republika je jedním z nich. Tento dokument zabezpečuje dětem zejména práva procesní.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (Evropská úmluva, publikována pod č. 209/1992 Sb.) byla sjednána v Římě a schválena roku 1950. Česká republika ji ratifikovala v Madridu již v roce 1991. Tento dokument se týká obecně práv všech lidí, tedy i dětí.

5.1.1 Přehled mezinárodních dokumentů

Dokumenty OSN:

- Všeobecná deklarace lidských práv (1948)
- Úmluva o vymáhání výživného v cizině (1956)
- Deklarace práv dítěte (1959)
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (1966)
- Mezinárodní pakt o hospodářských, kulturních a sociálních právech (1966)
- Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (1984)
- Úmluva o právech dítěte (1989)

Dokumenty rady Evropy:

- Úmluva o ochraně lidských práv a svobod (1950)

- Evropská sociální charta (1961)
- Evropská úmluva o svojení dětí (1967)
- Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství (1975)
- Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí (1980)
- Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (1987)
- Evropská úmluva o výkonu práv dětí (1996)

Dokumenty přijaté na zasedáních Haagské konference o mezinárodním právu soukromém:

- Úmluva o uznání a vykonatelnosti rozhodnutí o vyživovací povinnosti k dětem (1958)
- Úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti (1973)
- Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (1980)
- Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení (1993)
- Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti (1996)

Úmluvy mezinárodní organizace práce a Evropské unie týkající se dětské práce:

- Úmluva č. 138 o nejnižším věku, kdy je přípustné zaměstnání (1977)
- Úmluva č. 182 týkající se zákazu a okamžitých opatření k odstranění nejhorších forem dětské práce

(1999)

- Směrnice Rady Evropské unie 94/34/EC o ochraně mladých lidí v práci (1994)

5.2 Ústavní předpisy

Základním dokumentem, jenž v České republice upravuje práva občanů, tedy i rodin s dětmi, je Listina základních práv a svobod č. 2/1993, jež je součástí ústavního pořádku České republiky a je tedy nadřazena zákonům. Má šest Hlav, základní práva a svobody jsou vyjmenovány v Hlavě druhé, Hlava třetí popisuje práva národnostních a etnických menšin a Hlava čtvrtá práva hospodářská, sociální a kulturní, která v článku 32 popisují práva na ochranu mateřství a rodičovství a také zaručuje stejná práva dětem narozeným v manželství i mimo ně. Hlava šestá zaručuje práva na soudní a jinou ochranu.

5.3 Zákony ČR

V české republice práva rodiny a dětí upravují zejména Zákon o rodině č. (94/1963 Sb.), Zákon o sociálně právní ochraně dětí č. (359/1999 Sb.), Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních (č. 109/2002 Sb.) a z dalších Občanský zákoník č. , Občanský soudní řád č. 99/1963 Sb., Správní řád č. 500/2004 Sb., Zákon o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb., Trestní zákon č. 140/1961 Sb., Zákon o veřejném ochránci práv č. 349/1999 Sb., a další.

5.3.1 Zákon o rodině

Zákon o rodině č.91/1998 Sb., který doplňuje zákon č.94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů a byl přijat Parlamentem České republiky 3. dubna 1998, upravuje rodinné právo a definuje právní vztahy v rodině, zejména manželství, rodičovskou zodpovědnost, vztahy mezi rodiči a dětmi a také např. výživné.

Manželství je dle zákona stanoveno jako trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Zákon uznává dvojí formu sňatku, občanský a církevní. Hlavním účelem manželství je pak založení rodiny a řádná výchova dětí. Rodičovská zodpovědnost je souhrnem práv a povinností při péči o nezletilé dítě, při zastupování nezletilého a při správě jeho jmění. Za matku dítěte je považována žena, jež dítě porodila, za otce pak její manžel. Zákon řeší i určování otcovství v případech, kdy je žena svobodná či rozvedená nebo v případech sporných. Dále stanovuje nejen práva a povinnosti manželů, ale také okolnosti rozvodu manželů, zejména majetkových poměrů a poměrů dětí po jeho rozvodu.

Zákon o rodině dává soudům konkrétní pokyny, hlediska a mantinely, podle nichž a v nichž se mají, resp. musejí při rozhodování o dalším právním osudu dětí řídit; nejdůležitějšími aspekty přitom jsou zájem dítěte, respektování práva dítěte na péči obou rodičů a styk s oběma rodiči, a respektování práva rodiče, jemuž dítě není svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti (Zuklínová 1998).

V zákonu o rodině jsou zakotvena práva dítěte např.: právo dítěte na potřebné informace, právo na svobodné vyjádření vlastního názoru k rozhodnutí rodičů, má právo být slyšeno v každém řízení, s ohledem na stupeň jeho vývoje a další. Další ustanovení řeší také práva rodičů např. právo užít přiměřených výchovných prostředků a povinnost dítěte své rodiče ctít a respektovat.

Zákon dále definuje vztah mezi dítětem, rodiči a státem v § 41 o sociálně právní ochraně dětí, jež chápe jako ochranu práva dítěte na zdravý vývoj, řádnou výchovu a na další neopomenutelná práva. Zákon jasně stanovuje, že náhradní rodinná péče má vždy přednost před ústavní výchovou. Osvojení je bez souhlasu rodičů možné tehdy, neprojeví-li rodiče po dobu nejméně šesti měsíců soustavně opravdový zájem o dítě, nebo se od narození dítěte po dobu dvou měsíců o dítě nezajímali, ačkoliv jim v tom nebránila žádná závazná překážka.

Za opravdový zájem se považuje, pokud rodiče pravidelně dítě navštěvují, plní pravidelně a dobrovolně vyživovací povinnost k dítěti a projevují snahu upravit si v mezích svých možností své rodinné a sociální poměry tak, aby se mohli osobně ujmout péče o dítě. Z pochopitelných důvodů se jinak hodnotí opravdový zájem rodiče, který je ve výkonu trestu či ve vazbě.

Zákon z roku 1998 se od své předchozí právní normy sice liší tím, že pojem opravdový zájem blíže specifikuje, ale dlouhá půlroční lhůta nadále zůstává. Často se stává, že rodiče projevují zájem o své malé dítě, ale postupně dítě

kontaktují čím dál méně a po letech zájem ztrácí úplně. V té době je už dítě příliš velké a možnost adopce je minimální, svůj život tak prožije v ústavní péči se všemi jejími negativními důsledky. Nízký věk dítěte je totiž rozhodující pro úspěšnost adaptace v nové rodině a pro přijetí nových rodičů nebo pěstounů. Potřeby dítěte se výrazně mění s věkem, stejně se mění jejich vztah i k rodičům, proto by lhůta, jež stanovuje nejdelší pobyt v ústavní péči měla odpovídat věku. Z pohledu pediatrie a vývojové psychologie se nabízí pravidlo, jež by stanovilo, že maximální doba strávená v ústavní péči by se měla v počtu měsíců rovnat počtu let dítěte. Tedy roční dítě by mělo v ústavním zařízení strávit maximálně jeden měsíc (Klimeš 1995).

Úkolem státu je zvýhodňovat práva rodiny, biologické, náhradní i neúplné před ústavní výchovou.

5.3.2 Trestní zákon

Ochrana dětí je také součástí trestního zákona č. 140/1961 Sb. Tento zákon vymezuje skutkovou podstatu trestných činů a odpovědnost pachatele, dále stanovuje sankce, jež lze za tato provinění uložit.

Mezi trestné činy proti dětem dle trestního zákona patří zpřístupnění pornografie dítěti (§ 205 odst. 1), šíření pornografie se zobrazením dítěte (§ 205 odst. 2 písm. a), přechovávání dětské pornografie (§ 205a), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 205b), opuštění dítěte (§ 212), zanedbání povinné výživy (§ 213, 214), únos dítěte (§ 216), obchodování s dětmi (§ 216a), ohrožování výchovy mládeže (§

217), ohrožování výchovy mládeže - gamblerství (§ 217 odst. 2), svádění mladistvého k pohlavnímu styku (§ 217a, 217b), podávání alkoholických nápojů mládeži (§ 218), podávání anabolických látek mládeži (§ 218a), vražda novorozeného dítěte matkou (§ 220), pohlavní zneužití dítěte (§ 242), podávání omamných a psychotropních látek a jedů dítěti či mladistvému a další.

Přítěžující okolností všech trestných činů je dle zákona svedení k činu jinak trestnému, provinění nebo trestnému činu jiného, zejména dítě mladší patnácti let, mladistvého nebo osobu ve věku blízkém věku mladistvých (§ 34 písm. i) nebo spáchání trestného činu ke škodě osoby mladší patnácti let (§34 písm. d).

Za přítěžující okolnost trestných činů v oblasti drog je považována nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek vůči osobě mladší 18let (§ 187 odst. 2 písm. b, § 188 odst. 2 písm. b) a vůči osobě mladší 15let (§ 187 odst. 3 písm. b) a šíření toxikomanie vůči osobě mladší 18 let (§ 188a odst. 2 písm. a).

Za přítěžující okolnosti trestných činů v oblasti prostituce se považuje kuplířství vůči osobě mladší 18let (§ 204 odst. 3 písm. c) a vůči osobě mladší 15let (§ 204 odst. 4).

5.3.3 Sociálně právní ochrana dětí

Sociálně právní ochranu dětí podrobně upravuje Zákon 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů, o sociálně-právní ochraně dětí, mezinárodně právní ochranu dětí pak

Zákon č.97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním a mezinárodní úmluvy týkající se této problematiky, jež Česká republika ratifikovala.

Sociálně právní ochranou se rozumí ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů včetně ochrany jmění dítěte, a působení, které směřuje k obnovení narušených funkcí v rodině. Dle zákona č.359/1999 Sb. se dítětem rozumí jakákoliv nezletilá osoba.

Sociálně právní ochranu zajišťují v přenesené působnosti krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady, ministerstvo a Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí. Sociálně-právní ochranu dále zajišťují obce v samostatné působnosti, kraje v samostatné působnosti, další právnické a fyzické osoby mající pověření k výkonu sociálně právní ochrany dětí dle zákona.

Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem o blaho dítěte.

Sociálně-právní ochrana se zaměřuje na děti (§6), jejichž rodiče zemřeli, jejichž rodiče vedou zahálčivý nebo nemravný život (záškoláctví, alkohol, drogy), jejichž rodiče neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti a jejichž rodiče nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti. Dále na děti, které byly svěřeny do péče jiné fyzické osoby a pokud tato osoba neplní řádně povinnosti, které se dopouští útěků z domova a na kterých byl spáchán trestný čin. Ochrana se na tyto děti vztahuje, zejména jsou-li uvedené skutečnosti

opakovaného charakteru a zvýšené intenzity.

Obec v samostatné působnosti je dle zákona povinna vyhledávat výše uvedené děti tzv. děti ohrožené, působit na rodiče, aby řádně plnili svoji rodičovskou zodpovědnost, projednat s rodiči nedostatky ve výchově, projednat s dítětem nedostatky v chování, poskytovat rodičům poradenství a oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že se jedná o ohrožené děti.

Obec v samostatné působnosti dále vytváří předpoklady pro kulturu, sportování, vzdělávání a zájmovou činnost dětí. Obecní úřad rozhoduje o výchovných opatřeních (napomenutí, dohled, omezení); opis tohoto rozhodnutí zasílá obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. Ocitne-li se dítě bez péče přiměřené jeho věku, je obec povinna zajistit dítěti neodkladnou pomoc (např. příbuzní), a poté toto oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. Ten podává neprodleně návrh k soudu na vydání předběžného opatření.

Agenda náhradní rodinné péče, pěstounská péče, osvojení, péče jiné fyzické osoby, je zajišťována obecními úřady obcí s rozšířenou působností. Obce vyhledávají osoby, které jsou vhodné stát se žadateli o NRP. Zaměstnanci obecního úřadu obce s rozšířenou působností sledují výkon ústavní výchovy u dětí a výkon pěstounské péče a podílí se na sanaci rodiny.

U dětí, které vyžadují zvýšenou pozornost se obec zaměřuje na děti, které vyhledávají kontakty se závadovými

osobami, spolupracuje se školami, zájmovými a dalšími subjekty a nabízí dětem programy k využití volného času. Obec v samostatné působnosti také věnuje pozornost rodinám s nízkou sociální úrovní a sleduje projevy nesnášenlivosti mezi občany.

Zaměstnanci obce zařazení do obecního úřadu jsou v osobním kontaktu s dítětem a jeho rodiči, volí prostředky působení na děti podle druhu a povahy poruchy chování a řeší problémy dítěte v prostředí, kde se dítě zdržuje.

Obce v samostatné působnosti mohou zřizovat zařízení odborného poradenství pro péči o děti, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, výchovně rekreační tábory, zařízení pro výkon pěstounské péče a zařízení sociálně výchovné činnosti.

Orgány sociálně právní ochrany jsou povinny sdělovat si navzájem údaje z evidence a spisové dokumentace v nezbytném rozsahu.

Obecní úřad na vyžádání:

- podává soudu zprávy o poměrech dítěte, u něhož soud rozhodl o výchovných opatřeních
- doporučuje soudu osoby vhodné stát se poručníkem
- podává obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností zprávy o poměrech dítěte
- podává státnímu zastupitelství zprávy o poměrech dítěte, u kterého soud rozhodl o ochranné výchově

Zaměstnanci orgánu sociálně právní ochrany jsou oprávněni

na základě zvláštního oprávnění navštěvovat dítě a rodinu, zjišťovat v místě bydliště, ve škole a ve zdravotnickém zařízení. Státní orgány, zaměstnavatelé, školská a zdravotnická zařízení jsou povinni sdělovat informace bezplatně. Rodiče jsou povinni dle zákona s orgány sociálně právní ochrany spolupracovat. Zaměstnanci orgánu sociálně právní ochrany jsou povinni zachovávat mlčenlivost.

Na realizaci sociálně právní ochrany se významně podílí obce s rozšířenou působností, zejména jimi zřizované odbory sociálních věcí, oddělení sociálně právní ochrany dětí. Tuto činnost vykonávají v přenesené působnosti, tedy zastupují v této věci stát. Agenda sociálně právní ochrany dětí je velmi rozsáhlá a proto v následujícím odstavci zmiňuji přehled úkolů, jež vykonávají, které pokládám za důležité.

Oddělení sociálně právní ochrany dětí:

- řeší sociálně právní, sociálně zdravotní a výchovné problémy klientů, a poskytují poradenství
- vykonává funkci poručníka a opatrovníka dětí v případech stanovených soudem
- vykonává funkci kolizního opatrovníka v řízeních, kdy dochází ke střetu zájmů rodičů
- zajišťuje pomoc a péči dětem, které se ocitly bez přiměřené péče a pomoci, a dětem týraným a zneužívaným
- provádí terénní práci v ohrožených rodinách a depistáže
- Pracuje s rodinami, kde je soudem nařízena ústavní výchova či jsou jejich děti svěřeny do péče jiných

osob

- Pracuje s dětmi a mladistvými s výchovnými problémy
- Spolupracuje s ostatními státními a nestátními organizacemi
- Vykonává funkci kurátora pro mládež
- Zpracovává veškeré podklady a vede spisovou dokumentaci
- A další

Liga lidských práv upozorňuje na následující nedostatky v sociálně právní ochraně dětí. Sociálně právní ochrana dětí je v současnosti nejednotná, její výkon je rozdělen do kompetencí tří ministerstev, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo školství a Ministerstvo zdravotnictví. Pro spolupráci jednotlivých institucí neexistují jednotné postupy a strategie a důsledkem je pak udržování nevyhovujících zastaralých způsobů péče. Podle současného zákona je nadřazeným orgánem Ministerstvo sociálních věcí. Je pochopitelné, že komplexní sociálně právní ochrana dětí realizovaná Ministerstvem sociálních věcí musí být nadřazena výkonu ústavní výchovy, jež je v kompetenci zbylých ministerstev. Požadavek na sjednocení sociálně právní ochrany a ústavní výchovy do kompetencí jednoho ministerstva zazněl v programovém prohlášení vlády, ale i ze strany nevládních organizací.

Další nerovnováhu ve výkonu sociálně právní ochrany dětí vytváří fakt, že práce sociálních pracovníků oddělení sociálně právní ochrany není považována za sociální službu, nemusí tedy naplňovat standardy služeb dle zákona o sociálních službách. Neexistují také sjednocené metodické

pokyny a standardizované postupy, jimiž by se sociální pracovníci měly řídit. Vzniká tak prostor k nesprávné interpretaci zákona ve výkonu praxe sociálně právní ochrany dětí, případně i porušování zákona.

Problémem ve výkonu sociálně právní ochrany se zdá být také propojení funkce poradenství a funkce represivní v jedné osobě sociálního pracovníka oddělení sociálně právní ochrany dětí. Rodiny, které se ocitají v krizové či dlouhodobě problémové situaci, nevnímají takového pracovníka jako možnou pomoc a podporu, ale spíše jako toho, kdo jim chce odebrat děti. Je pochopitelné, že navázat kvalitní spolupráci s rodinou je v takovém případě mnohem složitější, ne-li nemožné (Liga lidských práv, 2007).

6 Sociální služby pro rodiny s dětmi

Sociální služby pro rodiny s dětmi jsou součástí systému aktivit na podporu rodiny, do nějž patří také skupina služeb na podporu fungující rodiny, které mají zejména preventivní a podpůrný charakter, do této skupiny patří nekomerčně poskytované služby, zejména mateřská centra, podpora mateřství a rodičovství, volnočasové aktivity pro děti a také komerčně poskytované služby. Další skupinou jsou činnosti poskytované v rámci sociálně právní ochrany dětí, kam patří preventivní a poradenská činnost, náhradní rodinná péče a zřizování zařízení sociálně právní ochrany dětí. Poslední skupinou systému aktivit na podporu rodiny jsou pak sociální služby, které jsou zaměřeny na pomoc a podporu rodině či jejím jednotlivým členům a jsou předmětem této práce (www.mpsv.cz).

Sociální služby v České republice nově upravuje dlouho očekávaný zákon č.108/2006 Sb., který vstoupil v platnost dne 1.1.2007. „Sociální službou zákon rozumí činnost nebo soubor činností zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení. Zákon dále stanovuje, že přirozeným sociálním prostředím je rodina, domácnost a další sociální vazby na osoby blízké.“

Sociální služby jsou zřizovány obcemi a kraji, jako příspěvkové organizace, nestátními neziskovými organizacemi a fyzickými osobami, církevními osobami a Ministerstvem práce a sociálních věcí. Sociální služby by měly být poskytovány zejména obcemi a nevládními organizacemi, aby byl splněn základní princip dostupnosti služeb jejich uživatelům. Sociální

služby dle zákona mohou poskytovat subjekty jen na základě rozhodnutí o registraci, kterou vydává příslušný krajský úřad.

Zákon podává přehledný výčet služeb, které mohou být zřizovány, na druhou stranu tak zamezuje vzniku nových typů služeb, které zákon neupravuje (Matoušek 2007).

Služby jsou rozděleny dle zákona do tří základních druhů, sociálního poradenství, služeb sociální péče a služeb sociální prevence, a do tří forem poskytování, pobytových, ambulantních a terénních.

Pobytovými službami jsou myšleny služby spojené s ubytováním. Ambulantní služby jsou poskytovány v zařízeních sociálních služeb, ale jejich součástí není ubytování. Terénní služby jsou vymezeny podle zákona jako ty, které jsou poskytovány v přirozeném prostředí klienta. (Zk.č.108/2006 Sb.)

V § 34 pak zákon vyjmenovává zařízení sociálních služeb, kde jsou sociální služby poskytovány. Využitelné rodinami s dětmi jsou pak tato zařízení sociálních služeb:

- Intervenční centra - Poskytují pomoc zejména obětem domácího násilí a osobám ohroženým takovým násilím, poskytují služby poradenství v krizové situaci, psychologické a sociálně právní pomoci a zprostředkovávají následnou pomoc a podporu. Konají také na základě rozhodnutí o vykazání osoby, která ohrožovala násilím další osoby ve společné domácnosti, ze společného bydlení. Intervenční centrum pak osobě, jež byla takto ohrožována,

nabídne do 24 hodin pomoc.

- Pracoviště rané péče - Poskytují komplexní nabídku služeb rodinám s dětmi v raném věku se zdravotním postižením. Služby jsou zaměřeny na podporu rodiny a vývoje dítěte.
- Centra sociálně rehabilitačních služeb - Poskytují služby sociální rehabilitace, rozvoj specifických dovedností a schopností, jež vedou k posilování nezávislosti a soběstačnosti osob. Služby sociální rehabilitace mohou být poskytovány jak formou ambulantní v těchto centrech, tak formou terénní, v přirozeném prostředí rodiny, případně i formou pobytovou. Pro rodiny je nejvhodnější zejména forma terénní, kdy jsou služby poskytovány přímo v domácnosti, kde rodina žije. Služby sociální rehabilitace jsou součástí sanace rodiny, jež je souborem aktivit směřujícím k obnovení či zachování funkcí rodiny v jejich přirozeném prostředí. (Bechyňová, Konvičková 2008)
- Sociální poradny - Poskytují služby sociálního poradenství, rodinám je poskytují zejména poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy, jež poskytují služby poradenství a terapeutické služby, některé také poskytují služby komplexní rodinné terapie.
- Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež - Poskytují služby neorganizovaným či sociálně ohroženým skupinám dětí a mládeže, cílem je minimalizace rizik spojená se sociálním prostředím, ve kterém tyto osoby vyrůstají. Služby jsou poskytovány ambulantně a jsou co nejvíce přizpůsobeny možnostem uživatelů

těchto služeb. Poskytují služby poradenství, aktivizační služby i výchovnou práci. Tyto služby jsou poskytovány v rámci nabídky volnočasových aktivit těchto center, jež jsou bezplatná.

- Zařízení pro krizovou pomoc - Zajišťují psychosociální pomoc osobám v krizi, a to bezplatně a také většinou nepřetržitě, mohou poskytovat také krizová lůžka. Poskytují osobní krizovou intervenci, sociálně právní poradenství, informační a zprostředkovatelské služby. Jde o služby terénní, ambulantní i pobytové.
- Domy na půl cesty - poskytují pobytové služby mladým lidem propuštěným z dětských domovů a výchovných ústavů, a to do 26 let věku. Je to řešení situace těchto osob na přechodnou dobu, cílem je osamostanění se a získání sociálních dovedností potřebných pro samostaný život.
- Azylové domy - Toto zařízení poskytuje hlavně pobytové služby rodinám, zejména matkám s dětmi, které jsou v nouzi a z nějakého důvodu ztratily nebo opustily svůj domov. Kromě pobytových služeb zajišťují azylové domy poradenství, výchovné, vzdělávací a aktivační služby. Také nabízí služby sociální rehabilitace a psychosociální terapii.
- Dalšími zařízeními sociálních služeb, jež mohou využívat rodiny s dětmi, jsou denní stacionáře a týdenní stacionáře. Ty jsou důležité zejména pro rodiny s dítětem s postižením. Kromě pobytových služeb mohou nabízet také odlehčovací služby těmto rodinám.

V druhém dílu Hlavy I zákon o sociálních službách specifikuje všechny možné typy sociálních služeb rozdělené podle druhu služby.

Za základní sociální službu je považováno sociální poradenství, které jsou dle zákona O sociálních službách povinni poskytovat v příslušném rozsahu všichni poskytovatelé sociálních služeb. Sociální poradenství rodinám je poskytováno, jak jsem psala výše, zejména v poradnách pro manželství, rodinu a mezilidské vztahy, tyto poradny mají různé zřizovatele, některé jsou příspěvkovou organizací obcí, jiné jsou nestátní neziskovou organizací. Také poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí mohou poskytnout poradenství rodinám ve specifických krizových situacích. Dle zákona 108/2006 Sb. je součástí poradenství také půjčování kompenzačních pomůcek, což je důležité zejména v rodinách s dětmi s postižením.

Mezi služby sociální péče jsou v zákoně 108/2006 Sb. zahrnuty tyto služby pro rodiny s dětmi:

- Osobní asistence - Jedná se o službu terénní, rodiny ji využijí zejména jako pomoc při uplatňování svých práv a také při obstarávání osobních záležitostí, nejsou-li toho schopni rodiče bez pomoci. Tuto službu lze v rodinách také využít v případě problémů výchovných, vzdělávacích či aktivizačních.
- Pečovatelská služba - Tato služba je rodinám s dětmi poskytována zejména jsou-li v rodině trojčata či vícečata, rodinám je zajišťována pomoc s péčí o tyto děti.

- Odlehčovací služby - Tuto službu využijí zejména ohrožené rodiny. Cílem služby je rodičům i dětem zajistit nezbytný odpočinek. Tato služba pro rodiny je poskytována formou pobytovou, např. jako odlehčovací pobyty pro děti z ohrožených rodin.
- Denní a týdenní stacionáře poskytují služby zejména dětem s postižením a řeší tak péči o tyto děti v době, kdy rodiče pracují, či se z jiného důvodu o ně nemohou trvale starat. Součástí takových stacionářů je nejen základní péče o tyto děti, ale také výchovné a vzdělávací činnosti.

Další služby patří do skupiny služeb sociální prevence, jejichž cílem je zabránit případnému sociálnímu vyloučení osob, v případě rodiny selhání jejích funkcí a následnému případnému odebrání dětí do ústavní péče či náhradní rodinné péče. Tyto služby mají pomoci rodině překonat nepříznivou sociální situaci a zabránit tak dalšímu jejímu selhávání. Dle zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. se jedná o tyto služby:

- Raná péče - Tato služba je poskytována rodičům ambulatně, případně terénní formou, tedy v domácnosti. Je poskytována rodinám s dítětem s postižením, a to do jeho 7 let věku. Cílem je kompenzovat postižení dítěte intenzivní péčí a snížit tak negativní vliv postižení, zajistit sociální integraci takové rodiny a snížit závislost rodiny na sociálních systémech. (Manuál o rané péči 2006)
- Telefonická krizová pomoc - způsob krizové práce s klientem, založený na jednorázovém či opakovaném

telefonickém kontaktu s pracovištěm, jedná se zejména o linky důvěry, např. pro děti, rodiče (Vodáčková 2007)

- Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi - Dle zákona jsou tyto služby terénní, případně poskytované ambulantně a jsou poskytovány rodinám s dětmi, kde je ohrožen jejich vývoj v důsledku krizové sociální situace, kterou nedokáží rodiče sami zvládnout. Součástí této služby jsou výchovně vzdělávací a aktivizační činnosti, nácvik rodičovských kompetencí a dalších sociálních dovedností.
- Terénní programy - Pod těmito službami si většinou představíme tzv. streetwork, který se rodin s dětmi příliš netýká, jde o terénní práci na ulici s osobami bez přístřeší či závislými na drogách nebo jinak sociálně ohroženými skupinami, či vyhledávání takových klientů. Cílem je navázání prvního kontaktu s klientem. Naproti tomu terénní programy pro rodiny s dětmi jsou dlouhodobějšího charakteru, jejich cílem je intenzivní práce s rodinou na zachování či zlepšení jejich funkcí. Pro tento druh služby používají některé subjekty v sociálních službách spíše název sociální asistence. Zde narážím na terminologické nejasnosti a nejednotnost. Takovéto pojetí této služby se pak také překrývá se službami sociální rehabilitace.

Dalšími službami sociální prevence jsou sociální rehabilitace, azylové domy, domy na půl cesty, krizová pomoc, intervenční centra a nízkoprahová zařízení pro děti

a mládež, jež jsou podrobněji popsány výše v přehledu zařízení sociálních služeb.

Zákon o sociálních službách dále upravuje nárok občanů na příspěvek na péči. Tento příspěvek je poskytován osobám závislým na pomoci další osoby, a to za účelem zajištění potřebné pomoci. Tento příspěvek se rodin s dětmi z velké části netýká, mají na něj nárok pouze rodiny s dětmi s postižením a to v příslušném rozsahu podle vážnosti postižení dítěte. Rodina z tohoto příspěvku pak může hradit příslušné služby např. týdenní stacionáře, ústavní péči.

Ostatním rodinám (ohroženým, v krizi, s dětmi s výchovnými problémy atd.) nárok na tento příspěvek nevzniká. Služby pro tyto rodiny jsou poskytovány zdarma. Pouze služby pobytové, stravování, osobní asistenci, odlehčovací služby a služby denních stacionářů se poskytují za úhradu, a to v rozsahu stanoveném smlouvou.

Slouva o poskytnutí služby se uzavírá mezi poskytovatelem a uživatelem vždy, v případech stanovených zákonem vždy v písemné formě nebo pokud tuto formu navrhne jedna ze smluvních stran.

Poskytovatel je dále povinen plnit všechny povinnosti, jež mu vyplývají ze zákona, jako mít zpracovaná pravidla poskytování služeb, plánovat průběh poskytování služby, vést evidenci, informovat uživatele o jeho právech a povinnostech, uzavřít smlouvu o poskytnutí služby, informovat o poskytovaných službách veřejnost a v neposlední řadě dodržovat standardy kvality sociálních

služeb.

6.1 Sanace rodiny

Sanaci rodiny jsem jako jednu z významných metod práce s ohroženými rodinami také zařadila do teoretických východisek této práce. Bechyňová a Konvičková (2008) popisují sanaci jako soubor opatření sociálně právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření a programů, které jsou nabídnuty a poskytovány rodinám, kde je ohrožený vývoj dítěte, jako prevence umístění dítěte mimo rodinu. Cílem sanace je předcházení a zmírňování příčin ohrožení dítěte prostřednictvím cílené práce s rodinou. Sociální služby jsou tedy dle této definice součástí sanace rodiny.

Podle Matouška (2003) je sanace rodiny souborem postupů podporujících fungování rodiny, které jsou opakem postupů vyčleňujících některého z jejích členů z důvodu ohrožení jeho samotného či ostatních členů domácnosti. Sanace rodiny by měla být v řešení většiny problémových situací v rodinách metodou první volby.

Sanace rodiny je v naší zemi poměrně novým způsobem práce s ohroženými rodinami. Její možnosti nejsou v rámci České republiky využity. Sanaci rodiny upravuje teprve novela zákona č. 359/1999 Sb. z roku 2006 o sociálně právní ochraně dětí. Tato zákonná úprava zaměstnancům obecních úřadů obce s rozšířenou působností, zastoupenou pracovníky sociálně právní ochrany dětí, dává nástroje a povinnosti k realizaci sanace rodiny. Z důvodů kapacitních a časových je však téměř nemožné, aby zaměstnanci sociálně právní ochrany tuto práci prováděli sami tak, aby byla efektivní a kvalitní.

Řešením je vytvoření multidisciplinárních týmů, které na sanaci rodin v dané oblasti budou pravidelně spolupracovat. Koordinátor takové pracovní skupiny by měl být nejlépe pracovník sociálně právní ochrany, který má ze zákona práva a povinnosti k ochraně práv dětí, které mu dávají specifické pravomoce pro práci s rodinou. V týmu by dále měli spolupracovat zástupci škol, psychologů, zástupce zařízení pro ústavní výchovu nebo zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, speciální pedagog, lékař a hlavně zástupce organizace poskytující služby sanace rodiny, většinou nevládní neziskové, v nejlepším případě zástupce specializovaného centra pro sanaci rodiny. Kvalitní spolupráce všech subjektů je velmi důležitá, je nezbytné, aby členové multidisciplinárního týmu měli jasně stanovené jednotlivé kompetence (Munro 2002).

Rodina, která je do programu sanace zařazena, s tímto programem musí souhlasit. Se všemi možnostmi takové spolupráce musí být seznámena. Rodiče společně s pracovníky vytvářejí sanační plán. Cíle spolupráce musejí být jasně definovány, případně rozděleny do dílčích kroků. Rodičům musí být srozumitelné. Při sestavování cílů sanace je důležité vzít v úvahu všechny individuální zvláštnosti rodiny, míru ohrožení dítěte, možnosti a potřeby všech jejích členů a podle toho sestavit reálné cíle. Je důležité si uvědomit, že většina rodin, která se do sanačního programu dostane, se v obtížné situaci nachází delší dobu, že i sami rodiče pocházejí většinou z nepříznivých rodinných poměrů, případně ústavní péče. Je proto nereálné očekávat, že se situace vyřeší v krátkém časovém úseku.

Součástí programu sanace rodiny jsou sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, které jsou specifikovány v zákoně o sociálních službách, dále služby terénní a služby sociální rehabilitace pro rodiny s dětmi.

Sanace rodiny se poskytuje rodinám, kde je riziko odebrání dětí (dítěte) z rodiny, případně rodinám, jež mají děti v ústavní péči či pěstounské péči, zde je cílem připravit podmínky pro návrat dítěte zpět do rodiny či realizovat kontakty dítěte s rodiči.

Ne vždy je sanace rodiny vhodným řešením pro dítě, zejména v následujících případech (Konvičková, Bechyňová 2008):

- Dítě je obětí obzvláště krutého zacházení ze strany rodičů.
- Rodiče nemají k dítěti vytvořenou žádnou citovou vazbu.
- Rodiče jsou závislí na alkoholu, drogách či jiných návykových látkách a odmítají léčbu.
- Rodiče mají psychiatrické onemocnění, ale nesouhlasí se spoluprací sanačního týmu s jejich lékařem.
- Rodiče jsou částečně zbaveni způsobilosti, ale nesouhlasí, aby jejich opatrovník byl součástí sanačního týmu.

V případě sanace rodiny platí více než jinde, že včasné řešení problémů zvyšuje šanci na úspěch a snižuje délku trvání intervence. Proto je důležité působit na rizikové rodiny preventivně velmi brzy, nejlépe ještě před narozením

dítěte, případně brzy po jeho narození.

6.2 Kvalita sociálních služeb

Zákon o sociálních službách (Zk. č.108/2006 Sb.) v § 88 odst.h) ukládá všem poskytovatelům sociálních služeb povinnost dodržovat standardy kvality sociálních služeb. Tuto a další povinnosti kontroluje Inspekce krajských úřadů, případně ministerstva, ke kontrole užívá bodového hodnocení kvality služeb. Obsah standardů kvality sociálních služeb je popsán v příloze č.2 k prováděcí vyhlášce č.505/2006 Sb.

Cílem této práce není hodnotit jednotlivé standardy sociálních služeb poskytovaných v rámci Jihomoravského kraje. Hlavním předpokladem je, že služby v Jihomoravském kraji jsou poskytovány podle zákona, tedy dodržují všechny povinnosti z toho vyplývající a případná kontrola těchto služeb je krajem průběžně zajišťována. Z tohoto důvodu nejsou v této kapitole popsány všechny standardy kvality sociálních služeb. Jde však o velmi důležitou součást poskytování sociálních služeb, a proto se v následujících odstavcích zmíním o těch, které považuji za podstatné v souvislosti s poskytováním služeb rodinám s dětmi.

Za podstatné s cílovou skupinou rodin s dětmi, zejména rodin ohrožených, v krizi či s dětmi v ústavní péči považuji jednání se zájemcem o službu a smlouvu o poskytování sociální služby a následné individuální plánování průběhu sociální služby. Tyto tři aktivity jsou klíčové pro samotnou sociální práci s uživatelem služby. Je důležité, aby u nich byl klient přítomen. Klient se tak

plně podílí na plánování aktivit týkajících se jeho života a rodiny. Klient (žadatel o službu) předkládá svá očekávání a požadavky, a poskytovatel mu srozumitelným způsobem předloží možnosti a podmínky služeb, které může poskytnout. Důležité je jasné stanovení cíle služby a případně dílčích krátkodobých cílů a cílů dlouhodobých. Zejména s rodinami v krizi je důležité stanovit nejprve krátkodobé cíle, které vedou k uklidnění stávající nepříznivé situace, a následně stanovit další dlouhodobé cíle. Cíle musejí vycházet z potřeb a možností uživatele, musejí odpovídat jeho rozumovým i sociálním schopnostem. Pokud není dané zařízení schopno zprostředkovat takové služby, aby klient dosáhl daných cílů, je sociální pracovník oprávněn klientovi zprostředkovat jiné zařízení poskytující vhodnější sociální služby. Sociální pracovník by měl při jednání klientovi pomoci získat náhled, aby pak byl schopen stanovit si sám cíle dosažitelné a reálné. Cíle jsou součástí klientova individuálního plánu. Důležité je, aby byl individuální plán jasně formulován a byl uživateli služby srozumitelný. V případě jednání se zástupci rodiny s dětmi (rodiči) je důležité, aby byly vzaty v úvahu potřeby a možnosti všech jejích členů, zejména potřeby dětí. Individuální plán je otevřeným procesem a v průběhu poskytování služby může být několikrát měněn podle nových potřeb a cílů uživatele, jež během poskytování služby může změnit, případně podle změn, které v případě nastaly. Uživatel by měl rozumět obsahu a také účelu smlouvy a individuálního plánu na němž pracoval.

Podle Johnové a Čermákové (2002) by cíle individuálního plánu měly splňovat následující:

- pro zájemce významný

- malý pro dosažení v brzké době
- konkrétní, zaměřený a týkající se chování
- týkat se výskytu, nikoli nepřítomnosti něčeho
- mít začátek a být realistický
- jeho dosažení musí stát úsilí.

Každý poskytovatel služby musí mít dle zákona zpracována pravidla, jimiž se postup jednání a tvorby smlouvy a individuálního plánu realizuje. Každý uživatel má pro proces tohoto jednání určeného jednoho zaměstnance, který se mu po celou dobu poskytování služby věnuje a poskytování služby koordinuje.

6.3 *Financování sociálních služeb*

Důležitým aspektem sociálních služeb je jejich financování. Sociální služby pro rodiny s dětmi patří mezi ty služby, které jsou většinou poskytovány ze zákona uživatelům zdarma, výjimku tvoří ty, jejichž součástí je ubytování a stravování, za které uživatel služby platí poplatek podle stanoveného ceníku, a také některé služby poskytované rodinám s dětmi s postižením, např. denní stacionář, týdenní stacionář, které rodiče platí z příspěvku na péči, na nějž má dítě s postižením nárok. Běžná rodina s dětmi na tento příspěvek nárok nemá.

Financování sociálních služeb pro rodiny s dětmi je tak z větší části zajištěno z dotací ze státního rozpočtu, jež jsou poskytovány prostřednictvím rozpočtu kraje, který následnou žádost posílá ministerstvu, tato činnost krajů je vykonávána v přenesené působnosti. Další finance poskytují v rámci svých grantových programů také fondy Evropské unie,

nadace a fyzické a soukromé osoby. Financování sociálních služeb je upraveno zákonem o sociálních službách 108/2006 Sb. Dotace ze státního rozpočtu jsou poskytovány těm poskytovatelům služeb, jež jsou zaregistrováni. Tyto dotace se dle zákona poskytují na zajištění poskytování sociálních služeb bez ohledu na zřizovatele služby. Další dotace, tzv. účelové, může poskytovat ministerstvo zejména na rozvojové aktivity poskytovatelů sociálních služeb.

Před schválením zákona o sociálních službách musely o dotace žádat pouze nestátní subjekty, došlo tedy k zrovnoprávnění poskytovatelů služeb (Matoušek 2007).

7 Analýza sociálních služeb pro rodiny s dětmi v Jihomoravském kraji

V této kapitole se budu podrobně zabývat stávající situací sociálních služeb pro rodiny s dětmi v Jihomoravském kraji. K analýze jsem využila dostupné zdroje informací, sociodemografickou analýzu a komunitní plány.

Základním orientačním materiálem bude sociodemografická analýza, která poskytuje údaje o populaci obyvatel jednotlivých krajů a měst. Popisuje stávající sociálně-demografickou situaci vztahující se také ke struktuře rodinného chování na území Jihomoravského kraje. Jejím hlavním cílem je shromáždit statistická data využitelná při tvorbě komunitních plánů sociálních služeb pro rodiny s dětmi.

Analýza obsahuje informace o daném území a jeho obyvatelstvu a vybraných společenských jevech, které mohou být důležité pro tvorbu komunitních plánů. Je tak základním informačním zdrojem pro zhodnocení současné situace nabídky služeb v Jihomoravském kraji a základním východiskem pro navrhovaná budoucí řešení rozvoje sociálních služeb a slouží také jako opora pro další výzkumy.

Informačním zdrojem budou data publikovaná Českým statistickým úřadem týkající se daného území, dále publikace vydané Českým statistickým úřadem a analýzy a prognózy pro daný region. Dalším zdrojem informací budou statistiky vyplývající ze sčítání lidu z roku 2001 a

statistiky Ministerstva školství a zdravotnictví. Informace budou zpracovány s ohledem na služby pro rodiny s dětmi.

V další části této kapitoly se zaměřím na stávající služby pro rodiny s dětmi nabízené a poskytované v rámci Jihomoravského kraje. Základním informačním zdrojem bude Registr poskytovatelů sociálních služeb. Cílem je vytvořit přehled o současné nabídce těchto služeb v uvedeném regionu.

V další části přiblížím současný Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji, který je výsledkem komunitního plánování kraje a měst tohoto regionu, z pohledu služeb pro rodiny s dětmi.

V poslední závěrečné části této kapitoly zhodnotím současnou situaci, zejména její silné a slabé stránky. Tento výstup bude podkladem k následujícímu vlastnímu šetření.

7.1 Sociodemografické ukazatele Jihomoravského kraje

Obrázek: Mapa JMK

Zdroj: Český úřad zeměměřičský a katastrální

7.1.1 Obecná charakteristika území Jihomoravského kraje

Jihomoravský kraj se rozkládá v jihovýchodní části České republiky. Jeho rozloha činí 719 555 ha a centrem kraje je druhé největší město České republiky Brno, jenž je statutárním městem (cca 370 000 obyvatel). Jihomoravský kraj je rozdělen do 7 okresů (Brno město, Brno-venkov, Blansko, Břeclav, Vyškov, Znojmo). V kraji je 21 obcí s rozšířenou působností a 34 obcí s pověřeným obecním úřadem. Celkem je v kraji 673 obcí. (ČSÚ Brno, www.czso.cz)

7.1.2 Počet a skladba obyvatelstva¹

K 31.12.2008 žilo na území Jihomoravského kraje 1 147 146 obyvatel. Počet obyvatel se průběžně zvyšuje od roku 2003. Tento nárůst je však dlouhodobě ovlivněn z větší části stěhováním, tedy nikoli vyšším počtem narozených než zemřelých. Počet obyvatel ve věku 0 - 14 let od roku 1999 klesá, v roce 2007 byl 159 102 osob. Klesá tak i počet rodin se závislými dětmi.

Tabulka 1: Věkové složení obyvatel v JMK 2007

Věková skupina	Celkem	Muži	Ženy
0	12 300	6 269	6 031
1-4	43 235	22 218	21 017
5-9	48 343	24 884	23 459
10-14	55 224	28 167	27 057
15-19	70 429	36 105	34 324
20-24	76 750	39 529	37 221
25-29	89 926	45 978	43 948
30-34	102 762	52 428	50 334
35-39	80 625	41 596	39 029
40-44	77 891	39 925	37 966
45-49	70 996	35 969	35 027
50-54	82 436	40 699	41 737
55-59	81 658	39 442	42 216
60-64	74 632	34 766	39 866
65-69	53 548	23 901	29 647
70-74	40 786	16 933	23 853
75-79	37 437	13 925	23 512
80-84	26 221	8 525	17 696
85-89	11 759	3 267	8 492
90-94	2 743	644	2 099
95+	833	168	665
0-14	159 102	81 538	77 564
15-64	808 105	406 437	401 668
65+	173 327	67 363	105 964
Celkem	1 140 534	555 338	585 196

Zdroj: ČSÚ 2009

V roce 2008 se v kraji narodilo živě nejvíce dětí od roku 1993. Pozvolný nárůst porodnosti lze sledovat již od roku 2000. Nejvyššího počtu živě narozených dětí bylo dosaženo v roce 1974. Od té doby porodnost výrazně klesala až do roku 1999, kdy dosáhla dlouhodobého minima. Vývoj porodnosti je srovnatelný s vývojem porodnosti v celé České republice.

Toto přechodné zvýšení porodnosti nezvrátí trend stárnutí obyvatelstva. Současný nárůst porodnosti vystřídá jeho snížení, do statistiky zasáhnou ročníky 1996 a další, kdy byla úroveň porodnosti velmi nízká. Tyto ročníky tak budou mít již v druhé generaci nižší počty dětí. Podle prognóz bude populace v Jihomoravském kraji stejně jako v ostatních krajích České republiky stárnout. V roce 2050 se má podle těchto prognóz narodit 6685 dětí, což by byla polovina počtu zemřelých v tomto roce. Zvýší se také počet obyvatel nad 65 let, na 100 mladých do 14 let bude připadat 277 lidí starších 65 let. V roce 2007 to bylo 94.

Mimo manželství se v roce 2008 narodilo 4043 dětí, tedy 30,6% z živě narozených. Ve srovnání s jinými kraji byl tento podíl 3. nejnižší v České republice. Nelze však rozlišit, zda se jedná o děti narozené osamělým matkám či nesezdaným párům. Podíl dětí narozených mimo manželství je v posledních letech vysoký.

Nejvyšší počet živě narozených dětí byly děti prvorozené (6365), dále pak druhorozené (5042) a jako třetí či další dítě se narodilo nejméně dětí (1789).

Od roku 2007 výrazně poklesl počet sňatků. Podíl dosáhl hodnoty 5,1 sňatků na tisíc obyvatel, Jihomoravský kraj tak zaujal 5. místo v ČR.

Počet rozvodů se meziročně nezměnil a podíl 2,9/1000 obyvatel řadí Jihomoravský kraj na 6. místo v České republice. V 58,3% se jednalo o manželství s nezletilými dětmi. Nejvyšší rozvodovost z okresů vykazuje okres Brno-město a okres Brno-venkov. Počet potratů se meziročně mírně snížil a v krajském srovnání Jihomoravský kraj obsazuje 2. místo s mírou 3,3/1000.

Ve srovnání s ostatními kraji České republiky lze říci, že Jihomoravský kraj patří mezi ty oblasti, kde je demografický vývoj příznivější. Je zde z dlouhodobého hlediska nižší úroveň rozvodovosti i potratovosti a také nižší podíl živě narozených dětí mimo manželství a v neposlední řadě vyšší podíl sňatků svobodných a sňatečnosti. Na druhou stranu je zde výrazně nižší podíl obyvatel v nejmladší věkové skupině 0-14 let.

Podle posledního sčítání lidu z roku 2001 je také patrný nárůst počtu neúplných rodin se závislými dětmi a nárůst domácností vícečlenných nerodinných (nesezdané páry s dětmi z předchozích manželství a další typy rodinného soužití). Počet úplných rodin se závislými dětmi klesá, do tohoto počtu jsou započítána faktická manželství druha a družky. (Sčítání lidu, domů a bytů 2001)

Tabulka 2: Skladba domácností

	Domácnosti celkem		
	1991	2001	Index 2001/1991
Domácnosti celkem	439 256	455 546	103,7
Úplné rodiny	277 844	259 567	93,4
Bez závislých dětí	124 765	137 100	109,9
Se závislými dětmi	153 079	122 467	80,0
Neúplné rodiny	47 310	61 477	129,9
Bez závislých dětí	20 961	26 092	124,5
Se závislými dětmi	26 349	35 385	134,3
Vícečlenné nerodinné domácnosti	1 748	9 923	567,7

Zdroj: SČÍTÁNÍ LIDU, DOMŮ A BYTŮ 2001 JIHMORAVSKÝ KRAJ, ČSÚ Krajská reprezentace Brno, 2003

Souhrnně můžeme říci, že v Jihomoravském kraji má rodinné chování má tyto rysy:

- Narůstá počet rozvodů.
- Klesá počet sňatků.
- Obyvatelstvo stárne.
- Porodnost se zvýšila, ale jen přechodně.
- Zvyšuje se počet dětí narozených mimo manželství.
- Narůstá počet neúplných rodin.
- Narůstá počet nerodinných vícečlenných domácností.

Pro hlubší analýzu situace rodin v Jihomoravském kraji je možné se zaměřit na získání dalších dat, pro doplnění uvádím v následujících odstavcích případné další možnosti.

Statisticky významná data zaměřená na cílovou skupinu rodin s dětmi jsou také získávána pravidelně ministerstvem školství a ministerstvem zdravotnictví. Tyto instituce shromažďují data o počtech dětí v kojeneckých ústavech a dětských domovech, také o důvodech jejich propuštění a

přijetí.

Tato data ukazují zejména na stále kritizovaný vysoký počet dětí v ústavní péči v celé České republice. Za poslední roky nedošlo k výrazným změnám v počtech takto umístěných dětí. Důvodem jsou zejména podle Matouška (2003) prozatím málo rozvinuté neústavní formy péče, nerozvinutý systém podpory ohrožených rodin a navazování na zastaralý tradiční systém péče, který zde funguje i přes dlouhodobou kritiku již několik desetiletí.

Za problematické je také považováno rozdělení kompetencí ochrany dětí mezi několik resortů (Ministerstvo zdravotnictví, školství, práce a sociálních věcí, vnitra a zahraničí) a také špatná spolupráce mezi jednotlivými subjekty, které poskytují služby rodinám s dětmi, zejména mezi oddělením sociálně právní ochrany dětí a nestátními neziskovými organizacemi (Liga lidských práv 2007).

Ministr Petr Nečas ve svém prohlášení přiznal, že v těchto aspektech Česko selhává, zejména v oblasti sanace rodiny a umístování dětí do dětských domovů a dalších ústavních zařízení na základě ekonomických a sociálních problémů rodiny (www.MPSV.cz).

V Jihomoravském kraji jsou v současné době tři kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do tří let. V roce 2007 bylo do jejich péče přijato 156 dětí, 29 handicapovaných, 33 romských, 6 týraných. Ze sociálních důvodů bylo přijato 81 z nich, ze zdravotních 68 a 7 ze sociálně zdravotních. Ve stejném roce bylo z těchto ústavů propuštěno 158 dětí,

z toho 97 do vlastní rodiny, 23 do adopce, 18 do jiné formy náhradní rodinné péče, 11 do dětského domova a 7 do ústavu sociální péče. Bylo propuštěno 33 handicapovaných dětí, 30 romských a jedno týrané. (www.uzis.cz)

V dětských domovech zřizovaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy bylo v roce 2007 umístěno 526 dětí celkem, a to ve 21 zařízeních. 98 na základě předběžného opatření, 18 jich bylo přijato na základě ochranné výchovy a 1 na žádost rodičů. Ze všech umístěných dětí bylo pouze 5 úplných sirotků. Od roku 2001 do roku 2007 vzrostl celkový počet dětí v dětských domovech v kraji téměř o jednu čtvrtinu (www.uiv.cz).

Tabulka 3: Celkový počet dětí v DD v JMK

2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
425	443	431	552	566	524	526

Zdroj: www.uiv.cz

Další data získává Ministerstvo práce a sociálních věcí, zejména informace o počtech případů s veškerými specifiky, které evidují oddělení sociálně právní ochrany dětí. Tato data pro Jihomoravský region se mi nepodařilo získat, neboť nejsou pravidelně zveřejňována.

Za neméně významná data lze považovat statistiku Policie České republiky, resp. Ministerstva vnitra, o počtech evidovaných případů týrání a zneužívání dětí, případně o počtech týrání v rodinách.

V tomto případě je důležité si uvědomit, že přesné statistiky týrání a zneužívání neexistují, protože u této

kriminality existuje vysoké procento skrytých případů. Odborné odhady mluví až o 1-2% dětské populace. Jedná se tedy v přepočtu o 20-40 000 dětí v České republice. Nejčastějšími oběťmi jsou děti kojeneckého a batolecího věku. (www.fod.cz)

---

1 Pokud není napsáno jinak, data čerpána z ČSÚ, www.czso.cz

7.2 Přehled aktuálního stavu služeb pro rodiny s dětmi v Jihomoravském kraji

Sociodemografické údaje ukazují, že v Jihomoravském kraji žije v současné době cca 160 tisíc rodin s dětmi, úplných i neúplných. Následující text poskytuje přehled o sociálních službách, které jsou v rámci kraje těmto rodinám nabízeny a poskytovány.

Přehled služeb pro rodiny s dětmi, které v této kapitole uvádím, bude seřazen dle zákona o sociálních službách č.108/2006 Sb. Tento seznam se liší od přehledu služeb pro rodiny s dětmi, který je uveden v Střednědobém plánu rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji na období 2009–2011, důvodem může být vznik a zánik některých ze služeb od roku 2006–2007, kdy byly podklady pro tento plán zpracovávány nebo některé ze služeb ještě nejsou uvedeny v registru sociálních služeb MPSV a nejsou jinak dohledatelné.

Tabulka 4: Přehled sociálních služeb v JMK

Sociální poradenství		
Odborné sociální poradenství	28	Brno 15, Hodonín 2, Blansko 2, Veselí nad moravou 2, Kyjov 2, Vyškov, Znojmo, Bučovice, Rajhrad
Služby sociální péče		
Osobní asistence	2	Břeclav, Strážnice
Odlehčovací služby	0	
Denní stacionáře	6	Brno 2, Hodonín, Klobouky, Mikulov, Břeclav
Týdenní stacionář	3	Klobouky, Zbůch, Střelice u

		Brna
Služby sociální prevence		
Azylové domy	13	Brno 4, Vyškov, Hodonín, Boskovice, Znojmo, Blansko, Břeclav, Moravský Krumlov, Rájec-Jestřebí
Dům na půl cesty	3	Brno 2, Pohořelice
Krizová pomoc	4	Brno, Blansko 2, Znojmo
Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež	18	Brno 8, Znojmo, Moravský Krumlov, Tišnov, Hodonín, Adamov, Kyjov
Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi	18	Brno 11, Kyjov 2, Hodonín, Znojmo, Boskovice, Mikulov, Vyškov
Terénní programy	3	Blansko 2, Brno
Sociální rehabilitace	2	Brno 2

Podrobný seznam poskytovatelů služeb v Jihomoravském kraji je uveden v příloze 1.

V seznamu jsem záměrně neuvedla pečovatelskou službu (25*v JMK), která poskytuje služby seniorům a osobám s postižením, rodinám s dětmi pouze v případě, mají-li trojčata či vícečata. Nejsou tedy podstatnou součástí systému služeb pro rodiny s dětmi.

Za služby pro rodiny s dětmi lze považovat i ty, jež jsou zakotveny v zákoně o sociálně právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. Státním orgánem, jež zajišťuje péči o děti, potažmo rodinu, jsou v České republice oddělení sociálně právní ochrany dětí, ta jsou ze zákona povinna poskytovat

poradenskou činnost rodičům při výchovných a jiných problémech souvisejících s péčí o dítě. Ústavní výchova je pak dětem poskytována v kojeneckých ústavech, dětských domovech, výchovných a diagnostických ústavech, ty jsou upraveny zákonem č. 109/2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Jejich zastoupení v kraji a počty umístěných dětí jsou shrnuty v předchozí kapitole.

Tento zákon (zk.č.359/1999 Sb.) upravuje také náhradní rodinnou péči, nově i krátkodobou pěstounskou péči, a také zařízení sociálně právní ochrany, kam patří mimo jiné i zařízení pro výkon pěstounské péče a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Tato zařízení jsou alternativou k ústavní péči. V rámci kraje existuje jedno takové zařízení v Brně, projekt Klokánek zřizovaný Fondem ohrožených dětí.

Z uvedeného přehledu lze vysledovat, že v regionu nejsou některé služby vůbec zastoupeny, jiné velmi málo a další velmi nerovnoměrně.

Zcela nezastoupeny jsou odlehčovací služby pro rodiny. Velmi málo jsou pak v kraji dostupné terénní programy pro rodiny, osobní asistence, sociální rehabilitace a krizová pomoc rodinám s dětmi. V rámci regionu je často většina služeb nerovnoměrně zastoupena, většina služeb je soustředěna v centru kraje, městě Brně, v ostatní částech regionu jsou pak mnohdy tyto služby zcela nedostupné. Jedná se zejména o ranou péči, sociálně aktivizační služby pro

rodiny s dětmi, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež a také sociální poradenství.

7.3 Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb JMK a jeho měst²

Pro rozvoj služeb pro rodiny s dětmi v Jihomoravském kraji jsou podstatné tři zásadní dokumenty, již zmiňovaný akční plán Ministerstva práce a sociálních věcí, Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji na období 2009-2011 a následně komunitní plány jednotlivých měst a obcí Jihomoravského kraje. Tyto dokumenty jsou metodou jak plánovat sociální služby v regionu tak, aby odpovídaly potřebám občanů. Komunitní plány jsou výstupem dlouhodobého a trvalého procesu zjišťování potřeb a zdrojů v dané lokalitě. Jde o otevřený proces.

Zákon o sociálních službách krajům povinnost zpracovávat plány rozvoje služeb ukládá, obcím tyto plány zpracovávat pouze doporučuje (Zk.o sociálních službách).

Komunitní plánování v Jihomoravském kraji probíhá cíleně od roku 2004, kdy bylo vyškoleny několik zástupců ze všech 21 obcí s rozšířenou působností. Prvním krokem tak bylo zpracování plánů rozvoje služeb v regionech jednotlivých obcí, a Střednědobý plán rozvoje služeb v Jihomoravském kraji má být jejich syntézou. Kraj obcím na tuto činnost poskytl finanční dotace. Ve všech obcích s rozšířenou působností byli vybráni zástupci základní pracovní skupiny, tzv. triády, zástupce zadavatele, poskytovatelů služeb a uživatelů. Každá obec následně vytvořila pracovní skupiny podle jednotlivých cílových skupin. Krajský úřad pak z vypracovaných výstupů obcí a dalších informací, demografické analýzy kraje a expertíz pro jednotlivé

cílové skupiny vytváří plán rozvoje služeb v kraji. Na tvorbě krajského plánu a krajských priorit se podíleli zástupci každé z obcí, zvolení koordinátoři komunitního plánování, kteří se pravidelně scházejí, a jednotlivé pracovní skupiny podle cílových skupin obyvatel. Problémem při tvorbě tohoto plánu byly nedostatečně zpracované plány a strategie rozvoje služeb některých z 21 zúčastněných obcí, některé z obcí plány nevytvořily vůbec a pro tvorbu krajského plánu poskytly pouze částečné podklady. Návrh plánu byl poté předložen veřejnosti k připomínkování. V průběhu tohoto roku a dalších let bude nadále doplňován, přizpůsobován a aktualizován. Jednou z cílových skupin stanovených obcemi a krajem je i skupina děti, mládež do 26 let a rodina, jež nejlépe odpovídá cílové skupině rodiny s dětmi, kterou jsem si stanovila pro tuto práci. Základní použitou metodou k analýze stavu služeb v Jihomoravském kraji byla použita SWOT analýza, která vytyčila silné a slabé stránky současného stavu, možnosti řešení a jejich rizika.

Střednědobý plán kraje stanovuje tři základní priority:

- Zlepšit informovanost veřejnosti o sociálních službách v oblasti
- Rozvoj standardů kvality sociálních služeb v Jihomoravském kraji
- Podpora komunitního plánování služeb v Jihomoravském kraji

Pro cílovou skupinu děti, mládež do 26 let a rodina stanovuje plán kraje následující priority:

- **Priorita 1 Rozvoj a podpora služeb sociální prevence**

zabraňující vzniku patologického chování dětí, mládeže a mladých dospělých

- Opatření 1.1 Podporovat rozšíření sítě nízkoprahových zařízení pro děti a mládež a rozvoj terénních služeb sociální prevence: Cílem tohoto opatření je snížit sociální rizika v této cílové skupině a zvýšit podporu osobám z této cílové skupiny v nepříznivé sociální situaci. Potřeba zavést, případně rozšířit tyto služby je podle plánu kraje v obcích Brno, Břeclav, Moravský Krumlov, Tišnov, Znojmo.
- Opatření 1.2 Realizace programů zaměřených na podporu osob vracejících se z dětských domovů a výchovných ústavů - domy na půli cesty: cílem je podpora osob odcházejících z dětských domovů a ústavů sociálních služeb. V tomto případě chce kraj podpořit a udržet stávající služby domů na půl cesty v Brně a Pohořelicích.
- **Priorita 2 Zajištění sociálních služeb podporujících rodiny s dětmi**
- Opatření 2.1 Podpora rozvoje a dostupnosti sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi a rodinné sociální asistence: Cílem tohoto opatření je zavést tyto služby ve všech lokalitách v kraji tak, aby byly rodinám dostupné. Plán kraje tak reaguje na naprostý nedostatek těchto služeb v rámci kraje, zejména v lokalitách Blansko, Boskovice, Brno, Hodonín, Znojmo, Vyškov, Kyjov. Počty rodinných asistentů tvůrci plánů považují za zcela nedostatečný, plán v tomto případě počítá se stávajícími nestátními neziskovými organizacemi,

které chtějí v těchto oblastech své služby o zmiňovanou novou službu rozšířit.

- Opatření 2.2 Podpora poradenství zaměřeného na rodinu - manželské a rodinné poradny, poradny náhradní rodinné péče: Cílem je rozšířit počet kvalifikovaných rodinných terapeutů v celé oblasti Jihomoravského kraje a podpořit rozvoj těchto poraden.
- **Priorita 3 Pomoc rodinám, jejichž členové se stali obětmi domácího násilí nebo se dostali do akutní krize**
- Opatření 3.1 Posílení kapacity a rozvoj služeb poskytujících krizovou intervenci - Intervenční centrum v Brně, podpora interdisciplinárních týmů v Jihomoravském kraji a krizová pomoc: V Jihomoravském kraji tuto službu poskytuje pouze jedna organizace, cílem je tedy podpora stávajícího zařízení a rozšíření o služby krizové intervence v dalších organizacích v rámci kraje. Současná kapacita a dostupnost služby je považována za nedostatečnou.
- Opatření 3.2 Podpora odborného sociálního poradenství pro týrané osoby a následné péče: Cílem je služby zkvalitnit a lépe je sladit s poptávkou.
- Opatření 3.3 Podpora azylového bydlení pro matky s dětmi a podpora vytváření krizových lůžek: Cílem je podpora stávajících služeb a zvýšení počtu krizových lůžek v těchto zařízeních. (*Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji na období 2009 - 2011*)

Rodin s dětmi se dále týkají plány rozvoje služeb osob se zdravotním postižením, zejména navýšení kapacity odlehčovacích služeb pro rodiny s dětmi, rozvoj rané péče pro děti s mentálním, kombinovaným a smyslovým postižením.

Dále se pak týká dětí a současně i rodin s dětmi rozvoj služeb pro cílové skupiny osob ohrožených sociálním vyloučením, zejména rozvoj nízkoprahových center pro osoby ohrožené návykovými látkami a podpora terénních a nízkoprahových programů pro děti a mládež romského etnika.

Jako hlavní riziko při plnění těchto plánů pro rozvoj služeb pro rodiny s dětmi je udáván nedostatek finančních prostředků v souvislosti s dotačním řízením.

V těchto prioritách nejsou zahrnuty služby pro rodiny s dětmi s postižením, které komunitní plán zvláště řeší v cílové skupině lidí s postižením.

---

2 *Pokud není uvedeno jinak data čerpána z Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji na období 2009 – 2011*

7.4 Hodnocení současného stavu

Pozitiva:

- Spolupráce obcí v samostatné působnosti a dalších subjektů na komunitním plánování rozvoje služeb v kraji
- Podpora vzniku komunitních plánů v obcích s rozšířenou působností a vzdělávání v této oblasti
- Početní zastoupení některých služeb v regionu města Brna, zejména služeb sociálně aktivizačních pro rodiny s dětmi a poradenství
- Kvalitně zpracovaný plán rozvoje služeb v regionu Jihomoravského kraje, zejména stanovení hlavních priorit

Negativa:

- Nedostatečná spolupráce některých obcí v samostatné působnosti na komunitním plánování služeb v kraji
- Nerovnoměrné zastoupení služeb v rámci regionu, zejména sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi, nízkoprahových zařízení pro děti a mládež a poradenských služeb
- Úplná absence některých služeb pro rodiny v regionu, zejména odlehčovacích služeb pro ohrožené rodiny
- Nízký počet některých poskytovaných služeb pro rodiny s dětmi, zejména osobní asistence, terénních programů, programů sociální rehabilitace a krizové pomoci rodinám

8 Výzkumné šetření

Cílem výzkumného šetření bylo doplnění informací o současné nabídce a stavu služeb pro rodiny s dětmi v Jihomoravském kraji. Výzkumné šetření mělo dvě části, první byla zaměřena na analýzu sociálních služeb pro rodiny s dětmi z pohledu zástupců oddělení sociálně právní ochrany dětí na úrovni obcí s rozšířenou působností. Tato oddělení ze zákona zastupují stát v práci s ohroženými rodinami a v ochraně dětských práv, jsou často první institucí, se kterou se taková rodina setkává. Základem jejich práce je vyhodnocení případu dítěte v obtížné rodinné situaci. Vyhodnocení musí být provedeno důkladně, odborně a objektivně, většinou ve velmi krátkém časovém úseku. Cílem je návrh na řešení situace a individuální plán péče o dítě. Zájem dítěte je na prvním místě v žebříčku priorit. Jsou koordinátorem dalšího postupu práce s rodinou a doporučují či navrhují případně rozhodují o případném využití dalších služeb. Jsou tak nezastupitelnou a významnou součástí systému služeb pro rodiny s dětmi.

Druhá část výzkumného šetření byla zaměřena na analýzu sociálních služeb pro rodiny s dětmi z pohledu nestátních neziskových organizací poskytujících služby pro rodiny s dětmi zastoupených v Jihomoravském kraji, čímž byl výzkum rozšířen o názory vlastních poskytovatelů těchto služeb. Do šetření nebyly zahrnuty organizace, jejichž zřizovatelem je státní správa a samospráva.

V minulých letech proběhla obdobná šetření v rámci krajů České republiky, iniciovala je Nadace Terezy Maxové. Cílem

šetření bylo zlepšení grantových programů v příštích letech. Na výzkumných šetřeních spolupracovala Katedra sociální práce Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. V rámci Jihomoravského kraje proběhlo jen šetření zaměřené na analýzu sociálních služeb z pohledu oddělení sociálně právní ochrany dětí v roce 2007, na němž jsem spolupracovala jako tazatelka. Získané informace jsem využila jako podklad pro svůj následující výzkum a také jsem využila metodiky předchozích výzkumných šetření.

Vlastní šetření jsem realizovala v období od října 2008 do konce ledna 2009. V obou částech výzkumu byla použita metoda polostrukturovaných rozhovorů. Rozhovory jsou rozděleny do dvou částí. První obsahuje základní údaje o odděleních sociálně právní ochrany dětí a nestátních neziskových organizacích. Otázky v druhé části jsou již zaměřeny na služby pro rodiny s dětmi v Jihomoravském kraji. Respondentem byl vždy jeden zástupce oslovených organizací.

Respondenti měli v první otázce týkající se služeb v Jihomoravském kraji zhodnotit celkovou situaci, zda je jejich stav dostačující či nikoliv. V následné otázce měli navrhnout služby, které podle jejich názoru v oblasti jejich působení chybí a měly by vzniknout. Další otázky byly směřovány k organizacím, se kterými spolupracují, a současně měli zhodnotit kvalitu poskytovaných služeb těchto organizací. V další z otázek jsem respondentům předložila seznam vybraných služeb a oni měli určit, které z nich považují za potřebné v daném regionu zavést, případně rozšířit. V poslední otázce se respondenti vyjadřovali

k tomu, co jim nejvíce komplikuje práci.

Strukturu rozhovoru jsem v obou jejích částech, z pohledu oddělení sociálně právní ochrany dětí i z pohledu nestátních neziskových organizací, záměrně zvolila stejnou, s výjimkou první části rozhovoru, kde měli respondenti z nestátních neziskových organizací doplnit další podstatné základní údaje jako zřizovatele, zdroje financování, dobu působení a další. Stejná struktura rozhovorů mi umožnila srovnání názorů zástupců nestátních neziskových organizací a oddělení sociálně právní ochrany dětí. Získaná data uvádím, vzhledem k počtu respondentů, pouze v absolutních četnostech.

Výstupem z obou částí výzkumu je analýza získaných dat a jejich interpretace, dále srovnání názorů zástupců oddělení sociálně právní ochrany dětí a zástupců nestátních neziskových organizací a také srovnání získaných údajů s komunitním plánem Jihomoravského kraje a jeho prioritami. V další části budou výstupy doplněny o případné návrhy na zlepšení a zefektivnění služeb v Jihomoravském kraji.

8.1 Výzkumné šetření část 1.: Oddělení sociálně právní ochrany dětí

V rámci této části výzkumu byly osloveny všechna oddělení sociálně právní ochrany dětí všech obcí s rozšířenou působností v Jihomoravském kraji, která se zabývají sociální agendou. V této oblasti je jich 21. Z 21 oslovených se mi podařilo uskutečnit 17 rozhovorů. Zbylé čtyři odmítly poskytnout rozhovor, zejména kvůli pracovnímu vytížení.

Délka rozhovoru se pohybovala v rozmezí 0,5-1,5 hodinou. Průměrný počet zaměstnanců oddělení sociálně právní ochrany dětí je 5, z toho je průměrně 1,5 zaměstnanec kurátorem pro mládež, přičemž se z poloviny jedná o tzv. kumulovanou funkci, kdy jeden pracovník vykonává práci kurátora a sociálního pracovníka na 0,5 úvazku. Respondentem rozhovorů byl v 7 případech vedoucí oddělení a v 8 případech sociální pracovník. Ve zbylých dvou případech se jednalo o kurátora pro mládež. Ve více než polovině (9) případů se rozhovoru účastnilo více zaměstnanců oddělení sociálně právní ochrany dětí, kteří do rozhovoru s respondentem zasahovali.

V první otázce se měli respondenti vyjádřit, zda jsou služby pro rodiny s dětmi v Jihomoravském kraji dostačující. V 15 případech považují respondenti služby v kraji za nedostatečné.

Tabulka 5: Jsou služby v Jihomoravském kraji dostačující?(z pohledu zástupců oddělení sociálně právní ochrany dětí)

	Počet
ANO	15
NE	2

V další části rozhovoru měli respondenti vyjmenovat služby, které v místě svého působení postrádají a měly by vzniknout. Nejčastěji postrádají zaměstnanci oddělení sociálně právní ochrany azyl pro matky s dětmi (15), následně sociální bydlení (13) a terénní práci v rodině (13). V menší míře pak jmenovali další služby jako rodinné poradny, krizová centra a komplexní rodinnou terapii.

Tabulka 6: Postrádané služby v Jihomoravském kraji z pohledu oddělení sociálně právní ochrany dětí.

Služba	Počet
Azyl pro matky v tísní	15
Sociální bydlení	13
Terénní služba v rodině	13
Rodinná poradna	8
Krizová centra	5
Komplexní rodinná terapie	2

V další navazující otázce byl respondentům předložen výpis různých možných typů služeb a oni se vyjadřovali k jejich potřebnosti v rámci kraje. Zavést či rozšířit by respondenti chtěli zejména sociální bydlení (17), programy pro profesionály, jak rozeznat ohrožené dítě a rodinu a jak reagovat (17) a terénní služby pro ohrožené rodiny (100%). Dále pak za potřebné považují programy pro rodiče, kteří nevhodně zacházejí s dětmi (16). Za nejméně potřebné považují zaměstnanci oddělení sociálně právní ochrany dětí podpůrné služby pro rodiny s jedním rodičem (2), krátkodobou pěstounskou péči (2) a programy pro děti odpadávající ze standardní vzdělávací dráhy (2).

Tabulka 7: Postrádané služby v Jihomoravském kraji z pohledu oddělení sociálně právní ochrany dětí 2

Služba	Počet
Mediační služby	13
Podpůrné služby pro rodiny s jedním rodičem	2

Programy pro rodiče, kteří nevhodně zacházejí s dětmi	16
Programy pro rodiče, jejichž děti jsou v ústavní péči	14
Programy pro pachatele domácího násilí	13
Programy pro profesionály jak rozeznat ohrožené dítě/rodinu a jak reagovat	17
Krátkodobá pěstounská péče	2
Terapeutická pěstounská péče	5
Komplexní rodinná terapie	15
Bezplatné volnočasové/zájmové aktivity pro děti	7
Terénní služby pro ohrožené rodiny	17
Odlehčovací pobyty pro děti s ohrožených rodin	10
Sociální bydlení	17
Podpora školní přípravy pro děti z ohrožených rodin	5
Programy pro děti odpadávající ze standardní vzdělávací dráhy	2
Programy pro rozvoj rodičovských kompetencí	11
Programy pro rozvoj sociálních dovedností dětí a mládeže	9
Programy dobrovolnické podpory pro děti a mládež (peer-programy)	6
Dobrovolnické programy podpory ohrožených rodin	3
Vzdělávací programy pro rodiče	8

Další část rozhovoru byla zaměřena na spolupráci oddělení sociálně právní ochrany dětí s dalšími organizacemi, které měli respondenti vyjmenovat a ohodnotit spolupráci s uvedenou organizací a kvalitu jimi poskytovaných služeb na stupnici od 1 do 5, přičemž 1 znamená výborná a 5 znamená nedostatečná. Otázka byla položena dvakrát, nejprve

na spolupráci s organizacemi zřizovanými státem či samosprávnými celky a podruhé na spolupráci s nestátními neziskovými organizacemi.

Respondenti nejčastěji ze státem zřizovaných organizací uváděli Diagnostický ústav (17), spolupráci s ním ohodnotili průměrnou známkou 3, kvalitu poskytovaných služeb známkou 4. Dále pak zmiňují probační a mediační službu (16), kde hodnotí spolupráci i kvalitu shodně známkou 1, a pedagogicko-psychologickou poradnu (15), taktéž ohodnocenou známkou 1. Následně pak zmiňují dětské domovy (15) a výchovné ústavy (12). Mimo tyto organizace uváděli někteří z respondentů policii, soudy a školy, ty však nejsou zahrnuty do výzkumu, protože neposkytují služby pro rodiny s dětmi.

Tabulka 8: Spolupráce oddělení sociálně právní ochrany dětí se státními organizacemi

Organizace	Počet	Spolupráce	Kvalita
Diagnostický ústav	17	3	4
Probační a mediační služba	16	1	1
Dětský domov	15	2	2
Výchovné ústavy	12	2	3
Pedagogicko-psychologická poradna	15	1	1
Středisko výchovné péče	10	2	2

Z nestátních neziskových organizací respondenti nejčastěji uváděli azylové domy (16), kde hodnotí kvalitu a spolupráci známkou 1, služby poskytované rodinám s dětmi v náhradní rodinné péči (15), kde taktéž hodnotí spolupráci i kvalitu známkou 1. Dalšími zmiňovanými organizacemi jsou

krizová centra (14), kde kvalitu i spolupráci hodnotí taktéž jedničkou, a Klokánek, kde spolupráci i kvalitu hodnotí hůře, tedy známkami 3 a 2.

Tabulka 9: Spolupráce oddělení sociálně právní ochrany dětí s nestátními neziskovými organizacemi

Organizace	Počet	Spolupráce	Kvalita
Azylové domy	16	1	1
Služby pro náhradní rodinou péči	15	1	1
Krizové centrum	14	1	1
Klokánek	12	3	2
Poradny manželské, rodinné	9	2	1
Domy na půl cesty	7	2	3

Poslední otázka byla zaměřena na překážky v práci. Nejčastěji si respondenti stěžují na značnou administrativní zátěž (16), dále na počet případů na jednoho zaměstnance (14) a také na legislativu (13) a překvapivě na špatnou spolupráci s nestátními neziskovými organizacemi (11).

Tabulka 10: Komplikace v práci zaměstnanců oddělení sociálně právní ochrany dětí

Komplikace v práci	počet
Administrativa	16
Počet případů na jednoho zaměstnance	14
Legislativa	13
Spolupráce s NNO	11
Finanční ohodnocení	9

Informovanost mezi subjekty péče	8
Nezájem klientů	2

V odpovědích zaměstnanců oddělení sociálně právní ochrany dětí nebyly mezi oblastmi v kraji významné rozdíly.

8.2 Výzkumné šetření část 2.: Nestátní neziskové organizace

V rámci této části rozhovoru jsem oslovila vytipované nestátní neziskové organizace poskytující služby rodinám s dětmi v Jihomoravském kraji. Kontakty na tyto organizace jsem získala z dostupných veřejných zdrojů (internet, registr poskytovatelů sociálních služeb). Prioritně jsem oslovila zejména ty organizace, které pracují s ohroženými rodinami a rodinami v krizi, dále jsem oslovila ty, jež pracují s rodinami s dětmi v náhradní rodinné péči a nakonec ty, jež pracují s rodinami s dětmi s postižením. Oslovila jsem celkem 24 organizací, z toho bylo ochotno poskytnout rozhovor 14 z nich, ale uskutečnit se mi podařilo jen celkem 11 rozhovorů. Důvodem odmítnutí byla zejména pracovní a časová vytíženost, neochota, ale také požadování poplatků za případný rozhovor. Nejvíce rozhovorů poskytly organizace z Brna a blízkého okolí (8). Z jedenácti uskutečněných rozhovorů byly 2 z organizací poskytujících pomoc a podporu rodinám s dětmi v náhradní rodinné péči, 3 z poraden pro rodinu a manželství, 2 z krizových center, 2 z organizací poskytujících služby pro rodiny s dítětem s postižením a 2 azylové domy pro matky s dětmi.

Téměř polovinu z výzkumného souboru představují občanská sdružení, 4 organizace z dotázaných jsou pak církevní právnickou osobou a zbývající dvě obecně prospěšnou společnostmi. Ve všech případech se jedná o organizace spíše menší, tedy počet zaměstnanců nepřekračuje číslo 10. Žádná z dotázaných organizací neplánuje v blízké budoucnosti rozšíření. Plánují spíše pokračování ve stávající práci a zkvalitnění nabízených služeb.

Všichni respondenti uvedli jako zdroj financování dotace z různých zdrojů, kraje, ministerstev, obcí a nadací, některé vykazují i vlastní výdělečnou činnost (5) a placené služby klientem (2). Ve všech případech se tedy jedná o vícezdrojové financování.

Doba působení těchto organizací je velmi odlišná. Nejdelší dobu trvání vykazují církevní právnické osoby a rodinné poradny (více jak 10 let). Nejkratší dobu existence vykazují občanská sdružení, tři 3-5 let a dvě méně než 3 roky. Jeden respondent na tuto otázku neodpověděl.

Tabulka 11: Doba působení nestátních neziskových organizací

Doba	Počet
Méně jak 3 roky	2
3-5 let	4
5-10 let	1
Více než 10 let	3

Pověření k sociálně právní ochraně dětí, alespoň částečné, mělo 7 z oslovených organizací.

V první otázce týkající se sociálních služeb se měli dotazovaní vyjádřit k tomu, zda jsou služby pro rodiny s dětmi v Jihomoravském kraji dostačující či nikoliv. Pět z oslovených respondentů považuje služby za dostatečné a šest z nich za nedostatečné.

Tabulka 12: Jsou služby v Jihomoravském kraji dostačující? (z pohledu zástupců nestátních neziskových organizací)

	Počet
ANO	5
NE	6

V další otázce měli respondenti spontánně vyjmenovat služby, které v místě jejich působení postrádají a které by měly vzniknout. Osm dotázaných zmínilo bezplatné volnočasové aktivity pro děti a mládež, šest dotázaných pak uvedlo terénní sociální službu v rodinách a pět z nich uvedlo krizová centra. Dále zmínili komplexní rodinnou terapii a středisko výchovné péče. Za podstatné dále považují, že všichni před vyjmenováváním služeb k této otázce nejprve zmínili podporu stávajících služeb.

Tabulka 13: Postrádané služby v Jihomoravském kraji z pohledu nestátních neziskových organizací

Služba	Počet
Volnočasové bezplatné aktivity pro děti a mládež	8
Terénní sociální v rodinách	6
Krizová centra	5
Komplexní rodinná terapie	4

Středisko výchovné péče	1
-------------------------	---

V následující otázce se respondenti vyjadřovali k tomu, které ze služeb z předloženého seznamu pokládají za potřebné zavést či rozšířit v rámci Jihomoravského kraje.

Všichni dotázaní (11) uvedli vzdělávací programy pro rodiče, dále za potřebné rozšířit považuje většina respondentů terénní služby pro ohrožené rodiny (10), odlehčovací pobyty pro děti z ohrožených rodin (9) a sociální bydlení (9).

Mediační služby za potřebné nepokládá ani jeden respondent a rozvoj podpůrných služeb pro rodiny s jedním rodičem by podpořilo jen 2 dotázaní. Také programy pro děti odpadávající ze standardní vzdělávací dráhy (3) a programy dobrovolnické podpory pro děti a mládež (3) nepovažuje většina respondentů za potřebné zavádět či rozšiřovat.

Tabulka 14: Postrádané služby v Jihomoravského kraji z pohledu nestátních neziskových organizací 2

Služba	Počet
Mediační služby	0
Podpůrné služby pro rodiny s jedním rodičem	2
Programy pro rodiče, kteří nevhodně zacházejí s dětmi	6
Programy pro rodiče, jejichž děti jsou v ústavní péči	4
Programy pro pachatele domácího násilí	6
Programy pro profesionály jak rozeznat ohrožené dítě/rodinu a jak reagovat	6
Krátkodobá pěstounská péče	4

Terapeutická pěstounská péče	6
Komplexní rodinná terapie	6
Bezplatné volnočasové/zájmové aktivity pro děti	8
Terénní služby pro ohrožené rodiny	10
Odlehčovací pobyty pro děti s ohrožených rodin	9
Sociální bydlení	9
Podpora školní přípravy pro děti z ohrožených rodin	5
Programy pro děti odpadávající ze standardní vzdělávací dráhy	3
Programy pro rozvoj rodičovských kompetencí	7
Programy pro rozvoj sociálních dovedností dětí a mládeže	7
Programy dobrovolnické podpory pro děti a mládež (peer-programy)	3
Dobrovolnické programy podpory ohrožených rodin	8
Vzdělávací programy pro rodiče	11

V další části rozhovoru se měli respondenti vyjadřovat k organizacím, se kterými spolupracují a u jmenovaných zhodnotit kvalitu spolupráce a kvalitu poskytovaných služeb. Respondenti hodnotili spolupráci a kvalitu na škále od 1 do 5, přičemž 1 označovala výbornou spolupráci a kvalitu a 5 nedostatečnou. Nejprve měli respondenti tímto způsobem vyjmenovat a ohodnotit organizace zřizované státní správou a samosprávou (státní organizace), s nimiž spolupracují a v další části nestátní neziskové organizace.

K těmto otázkám se dotázaní nechtěli příliš vyjadřovat, dva respondenti odmítli na tyto otázky odpovídat zcela. Všichni ostatní shodně nakonec vyjmenovali krajský úřad

Jihomoravského kraje, městské úřady obcí v okolí a magistrát, tyto instituce vyjmenovalo devět respondentů. Následně někteří vyjmenovali i další služby jako probační a mediační službu (6) a oddělení sociálně právní ochrany (4). Do tabulky jsem proto zařadila všechny vyjmenované instituce, i když se nejednalo o organizace poskytující služby rodinám s dětmi.

Tabulka 15: Spolupráce nestátních neziskových organizací se státními organizacemi

Organizace	Počet	Spolupráce	Kvalita
Magistrát města Brna	9	1	2
Krajský úřad JMK	9	2	2
MÚ obcí v okolí	9	2	2
Probační a mediační služba	6	2	2
OSPOD	4	2	3

V části týkající se spolupráce s dalšími nestátními neziskovými organizacemi nevyjmenovalo 8 respondentů žádnou organizaci, jako důvod označili všichni shodně, že jejich organizace s jinou nestátní organizací nespolupracuje. Ostatní vyjmenovali např. Mateřská centra (2), sdružení pěstounských rodin (1) a partnerskou slovenskou organizaci a asociaci Paprsek (1). Kvalitu a spolupráci hodnotili vždy shodně známkou 1.

V poslední části rozhovoru se respondenti vyjadřovali k tomu, co jim nejvíce komplikuje práci a všichni shodně na prvním místě uvedli přílišnou administrativu (11), dále uváděli zdlouhavá dotační řízení (9), nedostatek financí na platy (7) a nestabilitu financování (3).

Tabulka 16: Komplikace v práci zaměstnanců nestátních neziskových organizací

Komplikace v práci	počet
Administrativa	11
Zdlouhavá dotační řízení	9
Nedostatek financí na platy	7
Nestabilita financování	3
Nedostatek krizových center	1

8.3 Výstupy a závěry

8.3.1 Srovnání výsledků

Srovnáním obou šetření, z pohledu oddělení sociálně právní ochrany dětí a nestátních neziskových organizací, lze najít několik zajímavých rozdílů, ale i shod v názorech respondentů. Již v první otázce se názory liší, v celkovém pohledu na situaci služeb pro rodiny s dětmi v Jihomoravském kraji ji jako nedostatečnou vnímá 15 pracovníků oddělení sociálně právní ochrany, naproti tomu z nestátních neziskových organizací ji vnímá jako nedostatečnou pouze 6 pracovníků. Tuto rozdílnost potvrzují i odpovědi na další otázku, kde respondenti za nestátní neziskové organizace uvedli všichni nejprve shodně podporu stávajících služeb, nikoli služby nové, a následně uváděli volnočasové aktivity (8). Respondenti z oddělení sociálně právní ochrany dětí vidí jako nedostatečné hlavně množství azylových zařízení pro matky s dětmi v tísní (14) a sociální bydlení (13). Tuto neshodu lze přičíst rozdílným potřebám a zaměřením jednotlivých nestátních neziskových organizací a oddělení sociálně právní ochrany dětí.

V další otázce, kdy byl respondentům předložen seznam služeb pro rodiny s dětmi, které by se měly zavést či rozšířit v Jihomoravském kraji, se shodují více. Shodně nejčastěji uváděli sociální bydlení a terénní služby pro ohrožené rodiny. Rozdílně naopak vnímají potřebnost zavádění či rozšiřování mediačních služeb, kdy respondenti nestátních neziskových organizací tuto možnost nezvolili ani jednou a respondenti oddělení sociálně právní ochrany ji zvolili 13-krát. Dále pak respondenti z oddělení sociálně právní ochrany považují za potřebné zavést a rozšířit vzdělávací programy pro rodiče pouze v 8 případech, naproti tomu zástupci nestátních neziskových organizací tyto programy uvedli všichni (11).

Shodně vnímají potřebnost zavádění krátkodobé a terapeutické pěstounské péče, kde je překvapivé u obou nízké procento. Respondenti nestátních neziskových organizací volili krátkodobou pěstounskou péči ve čtyřech případech a terapeutickou v šesti. Respondenti oddělení sociálně právní ochrany dětí krátkodobou pěstounskou péči považují ještě častěji za nepotřebnou, volili ji pouze ve dvou případech, a terapeutickou v pěti.

V poslední otázce, kde se respondenti vyjadřovali k tomu, co jim práci nejvíce komplikuje, se shodují hlavně na tom, že největší překážkou v práci je přílišná administrativa, která tak zabírá pracovníkům čas na přímou práci s klientem.

Toto srovnání ukázalo, že pohledy jednotlivých subjektů,

které poskytují sociální služby rodinám s dětmi, jsou rozdílné a je důležité zvážit názory všech.

Dále lze z výsledků vyčíst, že jednotlivé subjekty, které se výzkumu účastnily, spolu příliš nespolupracují. Vypovídají o tom jak stížnosti pracovníků oddělení sociálně právní ochrany dětí, kteří tento problém označili jako překážku ve své práci (11), tak o tom vypovídají i odpovědi na otázku o spolupráci nestátních neziskových organizací s jinými subjekty, kdy jejich spolupráce s jinými organizacemi je minimální. Téměř polovina respondentů z oddělení sociálně právní ochrany dětí také jako překážku vidí špatnou informovanost mezi subjekty péče (8).

Pokud srovnám výsledky obou částí mého výzkumného šetření s plány rozvoje služeb pro rodiny s dětmi v Jihomoravském kraji lze konstatovat, že plán většinu podstatných nedostatků pocíťovaných zástupci oddělení sociálně právní ochrany a nestátních neziskových organizací řeší ve svých vytyčených prioritách.

Respondenti nestátních neziskových organizací mají požadavek zejména na rozvoj bezplatných volnočasových aktivit pro děti a mládež v kraji, řešením může být právě plánovaný rozvoj nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v rámci celého kraje, které tyto aktivity dětem nabízí.

V plánu kraje je také hlavní prioritou rozšíření služeb rodinné asistence a sociálně aktivizačních služeb, a to v rámci celého kraje. V této oblasti je jasná nejednotnost v používání termínů, rodinnou asistenci tak lze považovat

za synonymum terénní služby v ohrožených rodinách, kdy je na základě individuálních plánů, stanovených pro každou rodinu, prováděna pomoc a podpora rodinám v jejich přirozeném prostředí a je tak zabráněno selhávání rodiny a případnému odejmutí dětí a nařízení ústavní péče (www.triada.cz). Na nutnost rozvoje této služby poukazují i výsledky mého výzkumu, kde terénní sociální službu v rodinách velmi postrádají respondenti obou jeho částí.

Mezi další priority kraje patří také zvýšení počtu kvalifikovaných rodinných terapeutů, tito terapeuti jsou kompetentní poskytovat službu komplexní rodinné terapie, která je poptávána vysokým počtem respondentů z obou částí mého výzkumu.

Dalším společným bodem je poukázání na nedostatek krizových center pro rodiny v kraji.

V plánu kraje je také jednou z priorit zvýšení počtu krizových lůžek v azylových zařízeních, což je nejvíce poptávanou službou zaměstnanců sociálně právní ochrany dětí.

Dalším důležitým společným aspektem je plánovaná podpora stávajících nestátních neziskových organizací v kraji a případné rozšiřování služeb v rámci těchto organizací, což se shoduje s prvním z požadavků zmíněných všemi respondenty nestátních neziskových organizací.

Plán rozvoje sociálních služeb Jihomoravského kraje vůbec nezmiňuje tolik poptávané sociální bydlení v kraji, důvodem

zde je příslušnost této agendy jiným odborům v rámci obecních úřadů.

Krajský plán se také vůbec nezmiňuje a neřeší otázky náhradní rodinné péče a rozvoj nových druhů této péče v kraji, neřeší tak vůbec vysoké počty dětí v ústavních zařízeních. Malý zájem o nové typy náhradní rodinné péče, terapeutické pěstounské péče a krátkodobé pěstounské péče, případně rozvoj dalších zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, je i ze strany respondentů provedeného výzkumu a to jak zástupců oddělení sociálně právní ochrany, tak nestátních neziskových organizací.

8.3.2 Závěry a doporučení

Výzkumným šetřením a analýzou sociálních služeb v JMK jsem zjistila několik nedostatků v současném stavu sociálních služeb pro rodiny s dětmi v tomto regionu. V následujících odstavcích je blíže popíši a následně u každého z nich předložím vlastní návrh řešení. Některé ze zjištěných nedostatků vyžadují systémové řešení, není tedy možné je vyřešit pouze na regionální úrovni.

Problém: Nedostatek koordinace a spolupráce mezi jednotlivými subjekty v oblasti péče o rodinu v Jihomoravském kraji

Nedostatečná spolupráce a komunikace není jen mezi nestátními neziskovými organizacemi (NNO) a orgány sociálně právní ochrany dětí (OSPOD), ale také mezi krajem a obcemi a dalšími zúčastněnými subjekty. Tento problém v největší míře negativně ovlivňuje zejména práci s ohroženými rodinami, pro něž je obtížné se v situaci orientovat a

nejsou schopny si sami získávat potřebné informace o možných řešeních a nabízených službách. V této situaci doporučuji nejprve zahájit veřejnou diskuzi na toto téma a na pravidelných schůzkách všech dotčených subjektů hledat možná řešení vhodná pro daný region s cílem zhodnocení současné situace, navrhování konkrétních řešení, postupů práce a inovací. Zadavatelem by v tomto případě měl být kraj. Za další důležitý krok považuji zvýšit informovanost nejen všech zúčastněných subjektů, zejména zaměstnanců odborů sociálně právní ochrany, ale i veřejnosti o poskytovaných službách v regionu. Podstatnou součástí změny by mělo být vzdělávání sociálních pracovníků, z OSPOD i NNO, v oblasti sociálně právní ochrany dětí a sanace rodiny. Důležitým bodem je také zavedení metodik práce s ohroženými rodinami a standardů sociálně právní ochrany dětí, které snad budou zpracovány Ministerstvem práce a sociálních věcí, tak jak vláda uvedla ve svém návrhu opatření transformace a sjednocení sociálně právní ochrany dětí. Neméně důležitým bodem je následná tvorba multidisciplinárních týmů spolupracujících na programech sanace rodiny v každém z regionů kraje koordinovaných zástupcem oddělení sociálně právní ochrany dětí. Dále doporučuji, aby každá z obcí v samostatné působnosti zřídila několik sociálních bytů, podle počtu obyvatel, a tím výrazně rozšířily možnosti podory ohrožených rodin, zejména by se tak mohli snížit počty dětí umístěných mimo rodinu z důvodů sociálních.

Problém: Nedostatečné zastoupení nebo úplná absence některých služeb na podporu ohrožených rodin a rodin v krizi v Jihomoravském kraji

Tento problém navazuje na předchozí a musí být tedy řešen v daných souvislostech. Jedná se zejména o nabídku sanačních programů pro ohrožené rodiny, jejichž důležitou součástí jsou terénní služby pro rodiny s dětmi, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, programy sociální asistence, sociální rehabilitace, ale také odlehčovacích služeb pro ohrožené rodiny, proto doporučuji podporu jejich rozvoje a vzniku, ze strany kraje i obcí, ale i nadací. Důležité je také navýšení počtu lůžek v azylových domech pro matky s dětmi, a to nejlépe ve stávajících zařízeních. Další podporu doporučuji u nabídky služeb poskytovaných rodinám v krizi, jež mohou předejít rozvinutí problému a následnému ohrožení funkcí rodiny, zejména podporu vzniku krizových center pro rodiny s dětmi a nabídky komplexní rodinné terapie, jež je v regionu téměř nezastoupená. Zde je důležité zmínit nedostatek kvalitních rodinných terapeutů, jež by tuto službu mohli poskytovat, proto je nejprve nutné zajistit psychologům a sociálním pracovníkům pracujícím v této oblasti odpovídající vzdělávání.

Problém: Nedostatek a nerovnoměrné zastoupení některých služeb v regionu Jihomoravského kraje

V oblasti se ukázal také nedostatek v nabídce bezplatných volnočasových aktivit pro rodiny, služeb rané péče a vzdělávacích programů pro rodiče. V těchto případech se jedná služby preventivního charakteru a jejich rozvoj a podpora jsou neméně důležité. Doporučuji, aby ve spolupráci obcí, nestátních neziskových organizací a kraje byly nalezeny potřebné zdroje materiální i nemateriální povahy, navazující na již vytvořenou síť sociálních služeb stávajících organizací. Pokud v dané oblasti žádná

z vhodných organizací nepůsobí, doporučuji podporu vzniku a rozvoje nových s podporou a zkušenostmi již existujících organizací poskytujících tyto služby v jiné oblasti regionu.

Problém: Nadměrná administrativní zátěž zaměstnanců sociálně právní ochrany dětí a s tím související nedostatek času na přímou práci s klientem

I můj výzkum potvrdil dlouhodobě kritizovanou nadměrnou administrativní zátěž zaměstnanců oddělení sociálně právní ochrany. Tato situace si žádá spíše systémové řešení, ale lze doporučit, jak jsem uváděla v popisu prvního problému, také zlepšení spolupráce s nestátními neziskovými organizacemi, které by zajišťovaly dlouhodobou a intenzivní práci s klientem a sociální pracovník OSPOD by působil jako koordinátor dané práce. Tento způsob péče by také lépe odpovídal současným prioritám péče o ohrožené rodiny, zejména důraz na podporu biologické rodiny jako řešení první volby.

Problém: Nezájem o služby terapeutické a krátkodobé pěstounské péče ze strany dotčených subjektů

V České republice podobné služby nemají tradici a jejich zavádění je spojeno s řadou obav a předsudků, doporučuji tedy hlavně zvýšit informovanost u všech subjektů, kterých se tato problematika týká, zejména zaměstnanců oddělení sociálně právní ochrany dětí, zaměstnanců nestátních neziskových organizací, jež poskytují podporu a poradenství pěstounským rodinám a také zástupcům obcí, které ze zákona mohou zřizovat zařízení pro výkon pěstounské péče. Tyto služby mohou být důležitou součástí systému sociálně právní

ochrany dětí a mohou nahrazovat v některých případech umístění dětí do ústavní výchovy, což je vzhledem k počtům dětí v ústavních zařízeních stále výrazně preferováno, přitom by umístování dětí do ústavních zařízení mělo být pokládáno za nejzazší možné řešení.

9 Závěr

Rodina s dětmi patří v době, kdy je významnou hodnotou individualita a orientace na úspěch a materiální hodnoty, ohroženou skupinou. Její soudržnost je oslabená a mnohé ze svých funkcí ztratila, přesto je základní jednotkou společnosti a je nenahraditelná, zejména v oblasti výchovy dětí a uspokojování citových potřeb. Nefunkčnost rodin vede k vzniku problémů, jež jsou mnohem hůře řešitelné a zvyšují negativní napětí ve společnosti, je tedy nezbytná její podpora ze strany státu i dalších subjektů. Všechny tyto dotčené subjekty si to uvědomují a proto pro zlepšení podpory rodin činní nezbytné kroky, ale vzhledem ke složitosti problému se jedná o dlouhodobý proces, na kterém musí všichni spolupracovat, což vyžaduje nemalé úsilí všech zúčastněných, ale také změnu názorů, postojů a zaběhlých zastaralých postupů. Dle mého názoru se jedná o proces, který bude trvat nejen roky, ale desetiletí.

Rozvoj sociálních služeb pro rodiny s dětmi je součástí těchto změn. Největší nedostatky se ukazují hlavně v oblasti poskytování služeb ohroženým rodinám a rodinám v krizi. Práce s touto cílovou skupinou patří totiž k těm nejsložitějším. Její poskytování je spojeno s velkou náročností na kvalitní personální zajištění a vyžaduje odbornou spolupráci mnoha subjektů.

Cílem této práce bylo seznámit čtenáře nejen s teoretickými východisky této problematiky, ale také s aktuální situací v jednom z konkrétních krajů České republiky a možnými návrhy na její zlepšení. Seznamuje zájemce se všemi důležitými aspekty, jež se sociálních služeb pro rodiny s dětmi týkají, zejména s politickými a

právními východisky a procesem komunitního plánování rozvoje sociálních služeb. Práce může poskytnout všem, jež se zajímají o služby pro rodiny s dětmi, důležité informace a podklady pro jejich rozvoj.

10 Použitá literatura a zdroje informací

Monografie:

BANKS, Sarah. Ethics and Values In Social Work. 1.vyd. London: Macmillan Press. 2000, 227 s. ISBN 0-333-71934-4.

BARKER, Robert L. Social work dictionary. 4 vyd. Washington: Nasw Press, 2007. 475 stran. ISBN 0-87101-298-7.

BECHYŇOVÁ, Věra, KONVIČKOVÁ, Marta. Sanace rodiny: Sociální práce s dysfunkčními rodinami. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 152 stran. ISBN 978-80-7367-392-5.

DISMAN, Miroslav. Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele. 3. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006. 374 stran. ISBN 80-246-0139-7.

DUNOVSKÝ, Jiří, DYTRYCH, Zdeněk, MATĚJČEK, Zdeněk. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. 1. vyd. Praha: Grada, 1995. 245 stran. ISBN 80-7169-192-5.

GOODY, Jack. Proměny rodiny v evropské historii. 1. vyd. Praha: NLN, 2006. 229 stran. ISBN 80-7106-396-7.

JOHNOVÁ, Milena, ČERMÁKOVÁ, Kristýna. Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe: průvodce poskytovatele. 1. vydání. Praha: MPSV, 2002. 112 stran. ISBN 80-86552-45-4.

MATĚJČEK, Zdeněk. Náhradní rodinná péče. 1.vyd. Praha: Portál. 1999, 184 stran. ISBN 80-7178-204-8.

MATOUŠEK, Oldřich, et al. Metody a řízení sociální práce. 1.vyd. Praha: Portál, 2003. 384 stran. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, Oldřich, et al. Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení. 1. vydání. Praha: Portál, 2007. 184 stran. ISBN 978-80-7367-310-9.

MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. 3. vyd. Praha: SLON. 1997, 144 stran. ISBN 80-85850-24-9.

MATOUŠEK, Oldřich. Slovník sociální práce. 1.vyd. Praha: Portál. 2003, 288 stran. ISBN 80-7178-549-0.

MIZRAKI, Terry, DAVIS, Larry, E. Encyklopedia of social work, 18. vyd. Oxford: Oxford university press. 2005, 2208 stran. ISBN 978-0-19-530661-3.

MUNRO, Eileen. Effective Child Protection, 1. vyd. London: Sage. 2002,

183 stran. ISBN 0761970827

PAYNE, Malcolm. Modern social work theory. 2. vyd. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 1997, 354 stran. ISBN 0-333-67654-8

RABUŠIC, Ladislav. Česká společnost stárne. 1. vyd. Brno: Georgetown, Masarykova univerzita. 1995, 192 stran. ISBN 80-210-1155-6.

SULLEROTOVÁ, Evelyne. Krize rodiny. 1 vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum. 1998, 61 stran. ISBN 80-7184-647-3.

TOMEŠ, Igor. et al. Sociální správa. 1. vyd. Praha: Portál. 2002, 304 stran. ISBN 80-7178-560-1.

TOMEŠ, Igor. Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost. 2. vydání. Praha: Socioklub, 2001. 262 stran. ISBN 80-86484-00-9.

VODÁČKOVÁ, Daniela et al. Krizová intervence. 1. vyd. Praha: Portál. 2002, 544 stran. ISBN 80-7178-696-9.

Periodika:

JÍLEK, Daniel. Stručná geneze mezinárodní ochrany dítěte. Právník, 1990, č. 4, s. 365-373.

ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Co je nového v zákoně o rodině. Právní praxe, 1997, č. 7-8, s. 289-291

Právní dokumenty:

Úmluva o právech dítěte č. 104/1991 Sb.

Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Elektronické prameny:

BAREŠ, Pavel. Přiměřenost sociálních služeb aktuálním potřebám [online]. 2006. [cit. 2008-10-12]. Dostupný z WWW: <http://www.vupsv.cz/Fulltext/vz_200.pdf>.

BITTER, Petr, HAVIGEROVÁ, Jana, JANIŠOVÁ, Ivana, LANGHASOVÁ, Hana. Děti z ústavů: Právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte. [online]. 2007. [cit. 2008-12-12]. Dostupný z WWW:

<http://www.llp.cz/_files/file/deti_z_ustavu.pdf>.

BOELE-WOELKI, Katharina. The road towards a european family law. [online]. [cit. 2008-11-30]. Dostupný z www: <<http://www.ejcl.org/11/abs11-1.html>>.

CEKAS. Bílá kniha v sociálních službách: konzultační dokument [online]. 2003. [cit. 2008-10-19]. Dostupný z WWW: <http://www.cekas.cz/php/pdf/Bila_kniha_unor_2003.pdf>.

Český statistický úřad. Aktuální zpráva o statistických údajích za JMK rok 2008 [online]. 2009. [cit. 2009-1-14]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz>>.

Český statistický úřad. Sčítání lidu, domů a bytů 2001. Pramenné dílo [online]. 2001. [cit. 2009-1-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz>>.

Fond ohrožených dětí. Náhradní rodinná péče. [online] 2002. [cit. 2008-12-10] Dostupný z www. <<http://fod.cz> >

KLIMEŠ, Jeroným. K připravovanému zákonu o rodině. [online] 1995. [cit. 2008-11-30] Dostupný z www: <http://klimes.mysteria.cz/nrp/hostitelstvi.htm> >

Manuál o rané péči v Moravskoslezském kraji. [online]. 2006. [cit. 2008-11-9]. Dostupný z WWW: <http://www.krmoravskoslezsky.cz/zip/wai_rana_pece.pdf>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. Akční plán na podporu rodin s dětmi pro období 2006-2009 [online]. 2006. [cit. 2008-11-17]. Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/2991/Akcni_plan.pdf>

Ministerstvo práce a sociálních věcí. Národní koncepce rodinné politiky. [online]. 2005. [cit. 2008-10-27]. Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. Transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti [online]. 2009. [cit. 2009-1-27]. Dostupný z WWW:<http://www.vzd.cz/sites/default/files/Transformace_a_sjednoceni_systemu_TZ.pdf>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe: průvodce poskytovatele [online]. 2002. [cit. 2008-11-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/1459/pruvodce.pdf>>.

Sociodemografická analýza Jihomoravského kraje za účelem rozvoje a plánování sociálních služeb na tomto území: Podkladový materiál pro proces komunitního plánování sociálních služeb ve městě Brně. [online]. 2006. [cit. 2008-11-24]. Dostupný z WWW: <http://www.komplan.cz/soubory/jmk_sociodem_analyza.pdf>.

Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji na období 2009-2011 [online]. 2008. [cit. 2009-1-12]. Dostupný z WWW: <http://www.znojmcocity.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=19341&id=5100&p1=1002&v01_stavzobrazeni=2>.

Ústav pro informace ve vzdělávání. Časové řady statistických ukazatelů [online]. 2008. [cit. 2009-2-20] Dostupný z www: <<http://www.uiv.cz>>

Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. Časové řady statistických dat [online]. 2008. [cit. 2009-2-21] Dostupný z www: <<http://www.uzis.cz>>.

Vzdělávání v zavádění standardů kvality sociálních služeb. Druhé standardy kvality sociálních služeb [online]. 2006. [cit. 2008-11-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.sqss.cz/cz/redakce/standardy-kvality/druhe-standardy-kvality-socialnich-sluzeb/r57>>.

11 Resumé

Ve své práci jsem se zaměřila na analýzu služeb pro rodiny s dětmi v jednom z regionů České republiky, v Jihomoravském kraji, s důrazem na služby pro ohrožené rodiny a rodiny v krizi. Hlavním opěrným bodem mé práce je zákon o sociálních službách. Cílem mé práce bylo celkové zhodnocení současné situace v poskytování sociálních služeb cílové skupině rodin s dětmi v daném regionu.

Smyslem diplomové práce je čtenáře seznámit s teoretickými východisky, jež se týkají sociálních služeb a rodin s dětmi, zejména s politickými a právními východisky a procesem komunitního plánování rozvoje sociálních služeb, a analyzovat současnou nabídku sociálních služeb pro rodiny s dětmi v Jihomoravském kraji.

Součástí analýzy je nezbytná demografická analýza, která vychází ze statistických údajů Českého statistického úřadu, a analýza Střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji z pohledu rodin s dětmi a následuje vlastní šetření, jež se zabývá sociálními službami v Jihomoravském kraji z pohledu zaměstnanců oddělení sociálně právní ochrany a v druhé části z pohledu zástupců nestátních neziskových organizací zastoupených v kraji. Pro výzkumné šetření jsem použila metodu strukturovaných rozhovorů. Základním výstupem je srovnání jednotlivých šetření mezi sebou a s plány Jihomoravského kraje na rozvoj sociálních služeb a následné vytyčení zásadních problémů, jež z šetření vyplynuly, a návrhy na jejich řešení.

Největší nedostatky se ukazují hlavně v oblasti poskytování služeb ohroženým rodinám a rodinám v krizi. Práce s touto cílovou skupinou patří totiž k těm nejsložitějším. Její poskytování je spojeno s velkou náročností na kvalitní personální zajištění a vyžaduje odbornou spolupráci mnoha subjektů. Tato spolupráce se jeví jako nedostatečná, zejména mezi nestátními neziskovými organizacemi, orgány sociálně právní ochrany dětí, krajem a obcemi. Pro zlepšení stávající situace navrhuji zahájit odbornou diskuzi na toto téma a na společných pravidelných setkáních všech dotčených subjektů hledat řešení vhodná pro daný region. Dále považuji za nezbytné zavést metodiky práce s ohroženými rodinami a standardů sociálně právní ochrany dětí a zlepšit informovanost o této problematice mezi odbornou i laickou veřejností. Důležitým bodem je následné zavedení multidisciplinárních týmů spolupracujících na programech sanace rodiny v každém z regionů kraje. Koordinátorem těchto týmů by měl být zástupce oddělení sociálně právní ochrany dětí. Přesunem některých kompetencí ze zaměstnanců oddělení sociálně právní ochrany dětí na další odborníky z týmu se částečně řeší i další problém, jež vyplynul z mé práce a to nedostatek času, jež mají zaměstnanci oddělení sociálně právní ochrany dětí na přímou práci s klientem.

Nedostatky v oblasti nabídky služeb rodinám s dětmi je nutné řešit v souladu s plánem rozvoje sociálních služeb v regionu a za podpory obcí a kraje. Jejich rozvoj by měl navazovat na stávající síť sociálních služeb již zavedených organizací v rámci kraje.

Zlepšení situace v oblasti podpory rodin s dětmi, zejména ohrožených rodin, vyžaduje zásadní systematické změny, velké úsilí všech dotčených subjektů a také změnu názorů, postojů a zaběhlých zastaralých postupů. Jedná se tedy o proces dlouhodobý a je potřeba, aby byl založen na společenském konsenzu.

12 Summary

I focused my work on analysis of social services for family with children in one region in Czech Republic – South Moravia, with emphasis on services for threatened family or depressed family. My work is based on and has foot-hold on social service law. The objective of my work was overall review of present circumstances in providing social services for family with children in the respective region.

Intent of my diploma work is giving to readers a basic overview about theoretical resort or let say a fall-back concerning a social services issues with family with children, especially with political and legal resorts and processes of social services deployment planning, and analyze current offerings of social services for family with children in South Moravia region.

The essential parts of my analyses are demographic analyses based on official reports issued by Czech statistical office and analyses of Medium-term deployment plan of social services i South Moravia region in view family with children. This is followed by my own survey focused in first part on social services in South Moravia region in view of government employees in social-legal protection, and in second part in view of representatives of non governmental nonprofit organizations established in region.

I had used structured interview method for survey. Primary outputs of this interviews is comparison between themselves and with social deployment services planning of South Moravia region, and followed by locating the essential issues as result of survey with recommendations for their treatments.

Main shortfalls come from the sphere of administration services for threatened family and for depressed family. The work with this aiming genus belongs job with hard complexity.

These services require high qualification on personnel or skilled support services staff with professional competence, and mainly require well organized cooperation between many subjects. This cooperation is appeared as inefficient mainly between non governmental nonprofit organizations and state authorities / offices for social-legal protection of children and municipal offices.

My recommendation for the improving of these existing circumstances is immediately start with expert discussions on regular consulting open specific issues where all involved subject from region have to actively cooperate for finding suitable effective treatment for particular region. I see also very important deploy methodology for assistance with depressed family and roll out new standards for social-legal protection of children, and significant improvement in foreknowledge about whole scope of this matter for professional occupation and secular community.

Critical point is also deployment multi-discipline teams cooperating on programs for family savings in any part of region. A coordinator of these teams should be representative of social-legal department for children protection. Some competence transfer from social-legal department for children protection to members of multi-discipline teams should also partially solve their lack of time for face to face work with clients as issue that resulted from my survey analyses. The shortfalls in range of social services offerings for family with children is necessary solve in line with deployment planning for social services within region by supported by municipal offices. Their

deployment should be in connect on existing social services net established by already existing organizations.

Improving current conditions in area of supporting family with children, mainly endangered family require essential systematic changes, hard effort by all existing institution, and also willingness for changes of rigid procedures. This represents long term process that should be based on common consensus.

13 Přílohy

13.1 Příloha č.1 Seznam poskytovatelů služeb v Jihomoravském kraji

Armáda spásy Brno
Azylové bydlení pro matky s dětmi, město Moravský Krumlov
Azylový dům pro matky s dětmi Lávka Petrovice
BILICULUM Mikulov
Centrum krizové pomoci Znojmo, Diecézní charita Brno
Centrum naděje a pomoci o.s. Brno
Centrum prevence drogových závislostí Hodonín
Centrum Pro Blansko, Diecézní charita Brno
Centrum Pro Boskovice, Diecézní charita Brno
Centrum pro rodinu a sociální péči Brno
Centrum pro rodinu Hodonín
Centrum sociálních služeb - Dům sociální prevence Brno
Centrum sociálních služeb - poradna pro manželství, rodinu a mezilidské vztahy II, příspěvková organizace Brno
Centrum sociálních služeb - poradna pro manželství, rodinu a mezilidské vztahy, příspěvková organizace Vyškov
Centrum sociálních služeb - poradna pro manželství, rodinu a mezilidské vztahy, příspěvková organizace Znojmo
Centrum sociálních služeb - poradna pro manželství, rodinu a mezilidské vztahy, příspěvková organizace Brno
Centrum sociálních služeb - Zvonek pro matky s dětmi Brno
Centrum sociálních služeb o.p.s.- Azylový dům pro matky s dětmi Vyškov
Debra ČR, Brno
Dětský dům Zábřdovice
Diecézní charita Brno, Celzus Brno
Diecézní charita Brno, centrum poradenství Brno
Diecézní charita Brno, centrum poradenství Bučovice
Diecézní charita Brno, centrum poradenství Hodonín
Diecézní charita Brno, centrum poradenství Znojmo
Diecézní charita Brno, DLBSH Rajhrad
Diecézní charita Brno, Okno dokořán Blansko
Domino denní stacionář Brno
Domov pro dětský život, Na počátku o.s. Brno
Domov pro matky s dětmi Hodonín, Diecézní charita Brno
Domov pro matky v tísní Znojmo, Diecézní charita Brno
Domov svaté Agáty Břeclav, Diecézní charita Brno
DROM Brno
Dům na půl cesty Brno
Dům na půl cesty Pohořelice
ELIADA Slezská diakonie Brno
FOD Brno
HoSt Home-Start Brno
Charita Břeclav
Charita Kyjov
Charita Kyjov
Charita Veselí nad Moravou, občanská poradna
INEX-SDA Brno
Institut pedagogicko psychologických poraden ČR Brno
IQ Roma Brno

Klub ČAS Tišnov
Klub Plán o.s. Brno
Komunitní centrum armády spásy Brno
KROK o.s., Kyjov
Linka důvěry diecézní charity Blansko
Linka pedagogicko psychologické porradny Hodonín
LOGO o.s. Brno
Magdalena Blansko, Diecézní charita Brno
Modrá linka Brno
Na Počátku o.s, Brno
Nízkoprahové centrum Jonáš Brno
Nízkoprahový klub COOLNA Moravský Krumlov
Nízkoprahový klub COOLNA Znojmo
Nízkoprahový klub Likusák Brno
Nízkoprahový klub Pavlač Brno
Nízkoprahový klub Wu-Wej Kyjov
Občanská poradna, Brno
ONŽ o.s., poradna pro ženy Veselí nad Moravou
Open Family o.p.s.- Brno
PIAFA Vyškov
Podané ruce o.s. Brno
Poradna pro manželství a mezilidské vztahy Blansko
Poradna pro manželství rodinu a mezilidské vztahy Brno venkov
Psychocentrum Domeček Hodonín
Remedia Břeclav
Rodičovská linka Brno
Rodinný sociální asistent Znojmo
Sdružení pěstounských rodin Brno
Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi Hodonín
SOZE Brno
Spona Blansko
Spondea o.p.s. Brno
SPRP-středisko rané péče Brno
Stonožka Mikulov
Středisko Betlém, Diakonie CČE Klobouky u Brna
TRIADA Brno
Triada-poradenské centrum o.s. Brno
Tyflocentrum o.p.s. Brno
Zlatá zastávka Adamov

13.2 Příloha č.2 Struktura rozhovoru pro OSPOD

Sociální služby pro rodiny s dětmi v Jihomoravském kraji

A. Identifikační údaje (doplňte)

14 Kraj:

15 Obec:

16 Počet zaměstnanců:

17 Z toho kurátorů pro mládež:

B. Sociální služby pro rodiny s dětmi

1. Jsou podle Vás služby pro rodiny s dětmi v Jihomoravském kraji dostačující?
(doplňte A=Ano, N=Ne)

--

Tabulka č.1

2. Které služby pro rodiny s dětmi v místě vašeho působení postrádáte a měly by vzniknout? (vyjmenujte):

Tabulka č.2

3. Se kterými státními organizacemi (státní správy a samosprávy) spolupracujete a jak hodnotíte vaši spolupráci a kvalitu poskytovaných služeb? (vyjmenujte, spolupráci a kvalitu ohodnoťte známkou od 1 do 5, 1=výborná a 5=nedostatečná):

Organizace	Spolupráce	Kvalita

Tabulka č.3

4. Se kterými nestátními organizacemi spolupracujete a jak hodnotíte vaši spolupráci a kvalitu poskytovaných služeb? (vyjmenujte, spolupráci a kvalitu ohodnoťte známkou od 1 do 5, 1=výborná a 5=nedostatečná):

Organizace	Spolupráce	Kvalita

Tabulka č.4

5. Které z následujících služeb pokládáte za potřebné zavést či rozšířit v rámci Jihomoravského kraje? (doplňte v tabulce A=Ano, N=Ne)

	Služba	A/N
1	Mediační služby	
2	Podpůrné služby pro rodiny s jedním rodičem	
3	Programy pro rodiče, kteří nevhodně zacházejí s dětmi	
4	Programy pro rodiče, jejichž děti jsou v ústavní péči	
5	Programy pro pachatele domácího násilí	
6	Programy pro profesionály jak rozeznat ohrožené dítě/rodinu a jak reagovat	
7	Krátkodobá pěstounská péče	
8	Terapeutická pěstounská péče	
9	Komplexní rodinná terapie	
10	Bezplatné volnočasové/zájmové aktivity pro děti	
11	Terénní služby pro ohrožené rodiny	
12	Odlehčovací pobyty pro děti s ohrožených rodin	
13	Sociální bydlení	
14	Podpora školní přípravy pro děti z ohrožených rodin	
15	Programy pro děti odpadávající ze standardní vzdělávací dráhy	
16	Programy pro rozvoj rodičovských kompetencí	
17	Programy pro rozvoj sociálních dovedností dětí a mládeže	
18	Programy dobrovolnické podpory pro děti a mládež (peer-programy)	
19	Dobrovolnické programy podpory ohrožených rodin	

Tabulka č.5

6. Co Vám podle Vás nejvíce komplikuje práci? (vyjmenujte)

Tabulka č.6

Děkuji Vám za spolupráci. Petra Fránková

17.1 Příloha č.3 Struktura rozhovoru NNO

Sociální služby pro rodiny s dětmi v Jihomoravském kraji

A. Identifikační údaje (doplňte)

- 18 Název:
- 19 Právní subjektivita:
- 20 Zřizovatel:
- 21 Kraj:
- 22 Obec:
- 23 Působnost:
- 24 Počet zaměstnanců:
- 25 Poskytované služby:
- 26 Definice cílové skupiny:
- 27 Plánované služby:
- 28 Zdroje financování:
- 29 Doba působení:
- 30 Pověření k sociálně právní ochraně dětí:

B. Sociální služby pro rodiny s dětmi

7. Jsou podle Vás služby pro rodiny s dětmi v Jihomoravském kraji dostačující?
(doplňte A=Ano, N=Ne)

Tabulka č.1

8. Které služby pro rodiny s dětmi v místě vašeho působení postrádáte a měli by vzniknout? (vyjmenujte):

Tabulka č.2

9. Se kterými státními organizacemi (státní správy a samosprávy) spolupracujete a jak hodnotíte vaši spolupráci a kvalitu poskytovaných služeb? (vyjmenujte, spolupráci a kvalitu ohodnoťte známkou od 1 do 5, 1=výborná a 5=nedostatečná):

Organizace	Spolupráce	Kvalita

--	--	--

Tabulka č.3

10. Se kterými nestátními organizacemi spolupracujete a jak hodnotíte vaši spolupráci a kvalitu poskytovaných služeb? (vyjmenujte, spolupráci a kvalitu ohodnoťte známkou **od 1 do 5**, 1=výborná a 5=nedostatečná):

Organizace	Spolupráce	Kvalita

Tabulka č.4

11. Které z následujících služeb pokládáte za potřebné zavést či rozšířit v rámci Jihomoravského kraje? (doplňte v tabulce A=Ano, N=Ne)

	Služba	Ano/Ne
1	Mediační služby	
2	Podpůrné služby pro rodiny s jedním rodičem	
3	Programy pro rodiče, kteří nevhodně zacházejí s dětmi	
4	Programy pro rodiče, jejichž děti jsou v ústavní péči	
5	Programy pro pachatele domácího násilí	
6	Programy pro profesionály jak rozeznat ohrožené dítě/rodinu a jak reagovat	
7	Krátkodobá pěstounská péče	
8	Terapeutická pěstounská péče	
9	Komplexní rodinná terapie	
10	Bezplatné volnočasové/zájmové aktivity pro děti	
11	Terénní služby pro ohrožené rodiny	
12	Odlehčovací pobyty pro děti s ohrožených rodin	
13	Sociální bydlení	
14	Podpora školní přípravy pro děti z ohrožených rodin	
15	Programy pro děti odpadávající ze standardní vzdělávací dráhy	
16	Programy pro rozvoj rodičovských kompetencí	

17	Programy pro rozvoj sociálních dovedností dětí a mládeže	
18	Programy dobrovolnické podpory pro děti a mládež (peer-programy)	
19	Dobrovolnické programy podpory ohrožených rodin	
20	Vzdělávací programy pro rodiče	

Tabulka č.5

12. Co Vám podle Vás nejvíce komplikuje práci? (vyjmenujte)

Tabulka č.6

Děkuji Vám za spolupráci. Petra Fránková

30.1 Příloha č.4: Přehled rodinných politik rok 1998

	ŠVÉDSKO	NĚMECKO	FRANCIE	VELKÁ BRITÁNIE	USA
Typ soc. státu	sociálně demokratický, vysoké zdanění a přerozdělení, hl. role státu, rovnostářství	Korporativistický, konzervativní, kolektivní vyjednávání soc. podmínek, patriarchální rodina	Korporativistický, pronatalitní, mnoho subjektů SocPol, církev, dlouhá tradice RP	liberální (+soc.dem. od 98 „třetí cesta“), st. posledním garantem, důraz na trh práce, boj s chudobou	krajně liberální, princip zodpovědnosti rodin
Demografie	slušná porodnost(1,6), defamilizace, vysoká zaměstnanost žen, rozvodovost 55%	Nízká porodnost(1,3), stárnutí populace, rozvodovost 40%	Vysoká porodnost(1,9), málo seniorů, rozvodovost 38%	Slušná porodnost(1,6), málo seniorů, nízká nezaměstnanost, mnoho neúplných rodin	Nemá populační problémy, feminismus v občanské sféře- nikoli rodinné, 50.-80. léta - rozpad chudých (černých) rodin, vysoká zaměstnanost žen
Cíle	Dvoukariérové rodiny, podpora všech typů rodin, univerzální dávky jako právo, podpora individuality	Průřezový charakter RP - family friendly society, proti chudobě dětí a rodin, zrovnoprávnění variability soužití (důraz ale stále kladen na manželství)	Pronatalitní RP, štedrá, explicitní RP, slušné dávky i služby, spíše testované dávky, nejvýhodnější manželství, ochrana dětí, sladění práce a rodiny	1997 Zelená kniha: Prioritou zájmy dítěte, sladění práce a péče o dítě, boj s chudobou dětí	Pomoc chudým
Instituce	Spolkové ministerstvo rodiny, seniorů, žen a mládeže			Min. skupina na Úřadu vlády - Podporování rodin Národní institut pro rodinu a rodičovství - nezávislý	Na státní, nikoli federální úrovni
Systém financování	Rodičovské poj. + soc. poj. + daně	Soc. poj. (vyšší plat - vyšší dávka) + soc. pomoc - daně + soc. odškodnění	3 pokladny: důchod. poj., zdrav. poj. (+ mutuality) a rodinné příspěvky	Soc. poj. + daně (univerzální i testované dávky)	daně

Formy soužití	Registrované partnerství Jako manžel., adopce dětí!	Registrované partnerství Jako manžel., bez adopce, jen pro homo.	Občanský pakt solidarity Jako manžel., jen maj. P, bez adopce, homo. i hetero.	Registrované partnerství Od 2005	Domácí partnerství Např. v Kal. n. Wash., adopce dítěte druhého, dědění, info o zdravotní stavu
	Kohabitace Pouze majetkové spol., rod. P k dítěti pouze matka	Nesezdané soužití omezená maj. a rod. P, v rod. P dominance matky	Konkubinát Volné, minimální úprava vztahů	Nesezdané soužití Dominance matky, výživné	
Rodičovská dovolená	Rodičovská dovolená Otcovská dovolená Příspěvek v mateřství Rodičovský příspěvek - oboje z rod. poj., vysoké	Rodičovské období Peněžitá pomoc v mateřství Rodičovský příspěvek - testovaný, platí zam.	Rodičovská dovolená Otcovská dovolená+dávka Mateřská dovolená+dávka Rodičovský příspěvek - ze soc. poj. a daní	Rodičovská dovolená Otcovská dovolená+dávka Mateřská dovolená+dávka Adoptivní dovolená+dávka - podíl zaměstnavatele	Rodičovská dovolená Zdravotní dovolená - neplacené, federálně, závazné jen pro podniky s více než 50 zaměstnanci
Porodné		Jednorázové, nízké, jen kdo nemá nárok na p. p. v m.	Jednorázová testovaná dávka + opakující se dávka do 3 let - poté testovaný Rodinný doplněk	Jednorázové, testované	NE
Přídavky na děti	Univerzální, z daní	Univerzální, měsíční dávka n. srážka roční čisté daně	Univerzální	Univerzální, z daní	NE
Příspěvek na bydlení	Od 3. dítěte se zvyšuje	Vyšší až u 4. dítěte	Až od 2. dítěte, nejvyšší u 3. dítěte	od 2. dítěte vždy méně	
	Do 16 + do konce střední n. vyšší střední školy	Do 18 + do 27 při studiu n. postižení + do 21 u nezam. testovaný	Do 20	Do 16, při studiu do 19	
Výživné za nepř. rodiče	Testovaný, nízký	Testovaný	Testovaný	Testovaný, z daní	
	Ano, z daní	Ano, z daní	Ano, pokladna rodinných příspěvků	Platí nepřítomný rodič (do 1995 platil pouze stát)	

Další dávky	Dávka při ošetřování člena rodiny - z rod. poj.	Dovolená a dávka při péči o nemocné dítě	Příspěvek při ošetřování dítěte Příspěvek na pečovatelku Příspěvek na hlídání doma Dávka pro neúplnou rodinu -testovaná Rodinná podpora - pro sirotky Příspěvek na zač. šk. roku	Balíček pomoci neúplným rodinám- rekvalifikace a poradenství, dávka (max. 1 rok), mateřská škola Podpora příjmu-pro rodiny pod životním minimem	(dříve AFDC - výhodné pro neúplné, nemotivační) TANF- časově omezená pomoc pro chudé rodiny- dávka+ rekvalifikace - st. programy za fed. penize MEDICAID- časově neomezená zdravotní péče pro chudé
Daňová politika	Dvojí, progresivní zdanění jednotlivců	Společné zdanění manželů + široké daňové odpisy	Společné zdanění manželů přes „rodinný kvocient“ + daňové odpisy	Dávka z daní dítěti Dávka z daní pracujícím - daní jednotlivci, na daňové dávky mají ale nárok jen „partneři“	Snížení daní pro rodiny s dětmi
Služby péče o děti	Zejména veřejnoprávní, 90% platí st., mezi 4a5 lety zcela zdarma	Nekladen důraz, platby podle příjmů rodičů. Od 3 let právo na mateřskou šk.	Jesle (platí st., pokladna a rodiče) + mateřské školy (od 8 do 16h platí st.)	Zdarma na 2,5h pro děti mezi 4a5 let a pro děti z neúplných rodin	
Opatření na trhu práce	Částečné úvazky (využívá 50% zaměstnaných žen)	P na částečný úvazek, možnost práce při RD		P na částečný úvazek, práci doma, flexibilní prac. dobu	
Spec.	Rodinné poradenství na místní úrovni				

RESUMÉ

NÁZEV DIPLOMOVÉ PRÁCE: Sociální služby pro rodiny s dětmi v Jihomoravském kraji

AUTOR: Petra Fránková DiS.

OBOR: Sociální práce

VEDOUCÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE: PhDr. Hana Pazlarová

OPONENT DIPLOMOVÉ PRÁCE:

KLÍČOVÁ SLOVA: sociální služby, rodina, sociálně právní ochrana dětí, rodinná politika

Ve své práci jsem se zaměřila na analýzu služeb pro rodiny s dětmi v jednom z regionů České republiky, v Jihomoravském kraji, s důrazem na služby pro ohrožené rodiny a rodiny v krizi. Hlavním opěrným bodem mé práce je zákon o sociálních službách. Cílem mé práce bylo celkové zhodnocení současné situace v poskytování sociálních služeb cílové skupině rodin s dětmi v daném regionu.

Smyslem diplomové práce je čtenáře seznámit s teoretickými východisky, jež se týkají sociálních služeb a rodin s dětmi, zejména s politickými a právními východisky a procesem komunitního plánování rozvoje sociálních služeb. a analyzovat současnou nabídku sociálních služeb pro rodiny s dětmi v Jihomoravském kraji.

Součástí analýzy je nezbytná demografická analýza, která vychází ze statistických údajů Českého statistického úřadu, a analýza Střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji z pohledu rodin s dětmi a následuje vlastní šetření, jež se zabývá sociálními službami v Jihomoravském kraji z pohledu zaměstnanců oddělení sociálně právní ochrany a v druhé části z pohledu zástupců nestátních neziskových organizací zastoupených v kraji. Pro výzkumné šetření jsem použila metodu strukturovaných rozhovorů. Základním výstupem je srovnání jednotlivých šetření mezi sebou a s plány Jihomoravského kraje na rozvoj sociálních služeb a následné vytyčení zásadních problémů, jež z šetření vyplynuly, a návrhy na jejich řešení.

Největší nedostatky se ukazují hlavně v oblasti poskytování služeb ohroženým rodinám a rodinám v krizi. Práce s touto cílovou skupinou patří totiž k těm nejsložitějším. Její poskytování je spojeno s velkou náročností na kvalitní personální zajištění a vyžaduje odbornou spolupráci mnoha subjektů. Tato spolupráce se jeví jako nedostatečná, zejména mezi nestátními neziskovými organizacemi, orgány sociálně právní ochrany dětí, krajem a obcemi. Pro zlepšení stávající situace navrhuji zahájit odbornou diskuzi na toto téma a na společných pravidelných setkáních všech dotčených subjektů hledat řešení vhodná pro daný region. Dále považuji za nezbytné zavést metodiky práce s ohroženými rodinami a standardů sociálně právní ochrany dětí a zlepšit informovanost o této problematice mezi odbornou i laickou veřejností. Důležitým bodem je následné zavedení multidisciplinárních týmů spolupracujících na programech sanace rodiny v každém z regionů kraje. Koordinátorem těchto týmů by měl být zástupce oddělení sociálně právní ochrany dětí. Přesunem některých kompetencí ze zaměstnanců oddělení sociálně právní ochrany dětí na další odborníky z týmu se částečně řeší i další problém, jež vyplynul z mé práce a to nedostatek času, jež mají zaměstnanci oddělení sociálně právní ochrany dětí na přímou práci s klientem.

Nedostatky v oblasti nabídky služeb rodinám s dětmi je nutné řešit v souladu s plánem rozvoje sociálních služeb v regionu a za podpory obcí a kraje. Jejich rozvoj by měl navazovat na stávající síť sociálních služeb již zavedených organizací v rámci kraje.

Zlepšení situace v oblasti podpory rodin s dětmi, zejména ohrožených rodin, vyžaduje zásadní systematické změny, velké úsilí všech dotčených subjektů a také změnu názorů, postojů a zaběhlých zastaralých postupů. Jedná se tedy o proces dlouhodobý a je potřeba, aby byl založen na společenském konsenzu.

